Coperta I: Pantocratorul și dumnezeiasca Liturghie mănăstirea Anapavsa, Meteora – 1527.

Coperta IV: Catedrala Arhiepiscopiei Târgoviște „Mitropolia".

Dr. VASILE COSTIN
Arhiepiscopul Târgoviștei

SEMNIFICAȚIA ICOANEI BIZANTINE ÎN ORTODOXIE

ARHIEPISCOPIA TÂRGOVIȘTEI
Târgoviște 1997

Culegere și paginare computerizată
Secția Fotoculegere – Imprimeria Coresi

Tiparul executat sub comanda nr. 70 194

Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria „CORESI" București
ROMÂNIA

CUPRINS

	pag.
Introducere	7
Buna Vestire	19
Naşterea Domnului	25
Întâmpinarea Domnului	31
Botezul Domnului	35
Schimbarea la Faţă	41
Învierea lui Lazăr	47
Duminica Floriilor	53
Răstignirea Domnului	57
Învierea Domnului	63
Înălţarea Domnului	67
Pogorârea Sfântului Duh	73
Adormirea Maicii Domnului	77

INTRODUCERE

Biserica Ortodoxă Română, păstrătoare fidelă a picturii bizantine, supraveghează prin Comisia de pictură a Patriarhiei Române, atât restaurarea picturilor monumentelor istortice, cât și împodobirea bisericilor cu pictură din nou, pentru a continua tradiția și spiritualitatea Bisericii Ortodoxe. Ea se încadrează în felul acesta în gândirea teologică și în viața liturgică care se inspiră din izvoarele tradiției ortodoxe. Arta bizantină prin compozițiile ei, prin spiritualitatea sa și în general prin lumea pe care o exprimă, învață și inspiră pe credincioși. Ea învață adevărurile de credință ortodoxe, respectând formulările în care au fost dogmatizate de către Biserică și modul în care acestea au fost trăite de către credincioși de-a lungul veacurilor. În felul în care se face dispoziția figurilor și în bogăția culorilor în ciclurile iconografice icoanele bizantine devin pentru credincioși un izvor nesecat de inspirație și un tezaur neîmputinat de spiritualitate. Ele transportă pe credincios în timpurile ascezei creștine, în fața chipurilor de sfinți și cuvioși, care poartă în chipurile lor pământești slabe, seva spirituală a credinței, a nădejdii și a dragostei. Ei deschid lumea paradisului și cheamă pe credincios la dobândirea ei.[1]

De altfel, bisericile bizantine au și un caracter pitoresc exterior pe lângă frumusețea interioară. Crucea, care se înscrie în planul arhitectonic al stilului bizantin în exterior pe acoperiș și în interior leagă construcția exterioară cu podoaba interioară. Când vedem o astfel de biserică din afară, ea ne cheamă să admirăm interiorul ei.

Spațiul interior al acestei biserici creează o atmosferă în care suntem chemați să lepădăm „toată grija cea lumească" și să ne înălțăm inima la cer. La aceasta contribue încăperile și bolțile, lumina puțină,

[1] Vezi Hristu G. Goci, o Misticos Cosmos ton vizantinon iconon, Atena, 1971.

chipul lui Hristos Domnul, al Născătoarei de Dumnezeu și ale sfinților, precum și alte scene sfinte, care împodobesc interiorul bisericii.

Acestea asigură liniștea în care credinciosul își poate deschide inima către Dumnezeu.

Taina iconomiei dumnezeiești se arată și prin locul în care se află icoana Mântuitorului și a Născătoarei de Dumnezeu. Astfel, ceea ce cunoaște credinciosul din Sfânta Scriptură, din Sf. Tradiție și din ceea ce învață Biserica noastră devin conștiente prin aghiografia bizantină.

De obicei numim Sf. biserică „casă a lui Dumnezeu". Domnul Iisus Hristos a numit templul din Ierusalim „casă a Tatălui Său". Acolo S-a rugat și a săvârșit minuni. Patriarhul Gherman al Constantinopolului (715–730) a numit biserica „templu a lui Dumnezeu, loc sfânt închinat lui Dumnezeu, casă de rugăciune, adunare a poporului, trupul lui Hristos... cer pământesc în care locuiește și umblă Dumnezeul cel ceresc". Dumnezeu locuiește și umblă în biserică mai întâi pentru că în biserică se adună credincioșii pentru a adora pe Dumnezeu. Apoi, pentru că, aici se săvârșesc Sfintele Taine. De asemenea, pentru că „Cel ce în toată vremea și în tot ceasul în cer și pe pământ este închinat și slăvit Hristos Dumnezeul nostru", este prezent în mod real în Taina dumnezeieștii Euharistii, care este centrul cultului divin.

Biserica bizantină închipue lumea întreagă. La această impresie contribue cele două icoane ale Mântuitorului Pantocrator și a Născătoarei de Dumnezeu. Prima se pictează pe bolta centrală, iar a doua în concha Sfântului Altar. Pe bolta care se înalță în mijlocul bisericii, la răscrucea turlelor domină figura Pantocratorului, a Domnului „Care S-a îmbrăcat întru putere și mare podoabă", luminat de bogata lumină, care pătrunde prin ferestrele boltii. În felul în care se răsfrânge în adâncul bolții, este ca și cum s-ar extinde prin aceasta mijlocul crucii și prin bolțile laterale spre infinit, arătându-se că semnul central al crucii este triumful învierii și că ființa și adâncimea ei este biruința asupra morții. Domnul infinit, Care locuiește în cer și privește pe pământ este Împăratul cel veșnic, la Care „să se plece tot genunchiul celor cerești și a celor pământești și a celor dedesubt".

În concha Sfântului Altar al bisericilor ortodoxe este pictată Născătoarea de Dumnezeu, de obicei, cu Pruncul în brațe, înconjurată de doi arhangheli. Acest spațiu și cu restul din concha, este partea arhitectonică, care unește acoperișul bisericii cu pământul, cele de sus (bolta) care simbolizează cerul, în care se pictează Pantocratorul, cu cele de jos, adică pământul pe care se află credincioșii. Maica Domnului care se află între cer și pământ este cea care mijlocește mântuirea; este

„scara cerească prin care S-a coborât Dumnezeu"; Este cea care unește cele de sus cu cele de jos prin Pruncul dumnezeiesc din brațele ei.

Cele două chipuri prezentate mai sus nu sunt singurele picturi în bisericile ortodoxe. O mulțime de alte icoane, picturi pe pereți, icoane portative, care reprezintă figuri ale sfinților Apostoli și ierarhi, martiri, scene din viața și minunile Domnului, din viața Născătoarei de Dumnezeu și în general din Sfânta Scriptură și activitatea Bisericii creștine, împodobesc bisericile noastre.

Icoanele sunt încă din primele veacuri ale vieții creștine. Istoricul Eusebiu al Cezareii (+339) scria în „Istoria bisericească" că a văzut icoanele Mântuitorului și ale Sfinților Apostoli Petru și Pavel, care s-au păstrat până în zilele lui. Totuși icoanele, în ciuda opoziției iconoclaștilor, s-au impus în cultul Bisericii și chipurile lor, păstrate până azi, întăresc și nutresc evlavia credincioșilor.

Pentru că icoanele se află în strânsă legătură cu cultul divin și cu evlavia credincioșilor s-au încadrat în viața și tradiția Bisericii potrivit cu posibilitatea fiecărei epoci, exprimând întotdeauna învățătura Bisericii. Astfel, în timpurile persecuțiilor, iconografia a fost simbolică și alegorică. În catacombe puținii creștini au propovăduit credința lor folosind simbolul peștelui, a ancorei, a mielului, a viei, a căprioarei, etc. ca și monograma Mântuitorului Hristos și A și Ω și crucea. Din catacombe n-au lipsit reprezentarea scenelor biblice, care în ciuda înfățișării lor mai puțin artistice, au întărit pe credincioși și le-au încălzit credința în atotputernicia lui Dumnezeu și în învățătura Bisericii. Simple și în majoritatea neschimbate, reprezentările iconografice se fac expresii ale ideilor teologice, în măsura în care simplă și neschimbată este dumnezeirea. Ea nu este un scop în sine, scopul artei bizantine fiind slujirea intereselor și nevoilor Bisericii. Când, mai târziu, Constantin cel Mare a acordat libertatea Bisericii și numărul credincioșilor s-a înmulțit, reprezentările adevărurilor de credință prin simboluri și alegorii, s-au socotit a fi insuficiente. În secolul al IV-lea și al V-lea, scenele din Vechiul și Noul Testament, precum și din viața Bisericii exprimau în mod descriptiv evenimentele din iconomia dumnezeiască și semnificația unor sărbători mai mari, care au fost consacrate în amintirea acestor evenimente. Întrucât în cursul acestor veacuri, au apărut ereziile, care falsificau credința creștină și încercau să o readucă la nivelul religiilor idolatre, unele icoane au slujit la apărarea credinței celei adevărate a bisericii. Ele îmbrăcau pe credincioși cu platoșa credinței în fața atacurilor ereticilor prin permanenta amintire a dogmelor Bisericii. În acest scop literele A și Ω,

care în timpul catacombelor simbolizau veșnicia și dumnezeirea Domnului Iisus Hristos (Apoc. 22,13), așezate în interiorul icoanei Mântuitorului, de o parte și de alta, propovăduiesc că Fiul este de aceeași ființă cu Dumnezeu Tatăl și nu o creatură a lui Dumnezeu Tatăl cum susținea ereticul Arie. Cele două litere amintesc credincioșilor dogma de bază a deoființei Fiului cu Tatăl, pe care a formulat-o Sinodul I Ecumenic (325). La fel, literele οωυ (Cel ce este) arată deoființimea. Acesta este numele lui Dumnezeu, care a fost descoperit lui Moise. Cele trei litere se scriu în cele trei părți ale aureolei icoanei Domnului Iisus Hristos, iar partea superioară a icoanei se înscrie prescurtat numele lui Iisus Hristos (IS HS). Mai târziu, în 431, Sinodul al III-lea Ecumenic din Efes a condamnat pe Nestorie, care a negat numele de Născătoare de Dumnezeu, pe care l-a dat Biserica Maicii Domnului, din nou pictura bisericească s-a angajat în slujirea Bisericii, vestind în cursul veacurilor care au urmat învățătura ei în privința Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu. Așa după cum am menționat, Născătoarea de Dumnezeu, cu Pruncul Iisus pe genunchi, este pictată în concha Sfântului Altar, pentru a exprima nașterea din ea nu a omului Hristos, cum susținea Nestorie, ci întruparea Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu. Pentru a accentua acest adevăr în icoană Iisus Hristos nu este prezentat ca prunc mic, deși este ținut de către Născătoarea de Dumnezeu în brațe. Domnul nu este înfățișat ca prunc mic, pentru că El este Imanuel, adică cu noi este Dumnezeu, Dumnezeu-Omul. Domnul este Cel fără de început, Care ia început, Cuvântul care se întrupează, așa cum îl descriu troparele de la Sărbătoarea Nașterii Domnului.

Cele trei stele, care împodobesc de obicei veșmântul Maicii Domnului, deasupra frunții și pe cei doi umeri, simbolizează pururea fecioria Născătoarei de Dumnezeu, pe care au negat-o unii eretici. Maica Domnului este pururea fecioară, adică fecioară înainte și după nașterea Fiului lui Dumnezeu.

Pentru a aprecia locul icoanelor în Biserica Ortoxă este necesar să examinăm perioada iconoclasmului.

După cum este cunoscut, perioada iconomahiei (lupta împotriva icoanelor) a tulburat Biserica (cu mici întreruperi) mai mult de o sută de ani (726–843).Cinstitorii de icoane au avut atunci mult de suferit. Unii au fost torturați, alții exilați și un mare număr de credincioși, laici și călugări și-au vărsat sângele apărând sfintele icoane, pe care iconomahii voiau să le facă să dispară din credința Bisericii.

Disputa în jurul sfintelor icoane a durat așa de mult, fiindcă ele sunt rodul credinței Bisericii. Ele propovăduiesc, exprimă și nutresc această

credință. A refuza închinarea la sfintele icoane înseamnă a nega învățătura cea adevărată a Bisericii. Aceasta a fost de fapt o problemă a credinței ortodoxe.

Motivele pentru care s-a pornit persecuția împotriva Sfintelor icoane trebuie căutate în modul de a gândi a iconomahilor și a iconodulilor cu privire la natura Fiului lui Dumnezeu.

Iconomahii susțineau că nu este cu putință să înfățișăm în icoană pe Dumnezeu. Afirmația lor o sprijineau pe texte din Sfânta Scriptură. Din Vechiul Testament, susțineau iconoclaștii, cunoaștem că, atunci când Moise a căutat să vadă pe Dumnezeu a primit răspunsul: „Nu vei putea vedea fața Mea, că nu va putea omul să vadă fața Mea și să trăiască" (Exod. 33,20). A doua poruncă a Decalogului interzice reprezentarea lui Dumnezeu („să nu-ți faci chip cioplit").

Mărturia Vechiului testament că dumnezeirea nu este vizibilă, se repetă și în Noul Testament: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată" (In. 1,18).

Pictarea în formă de om a lui Dumnezeu nu este cu putință, pentru că „Duh este Dumnezeu și cei ce se închină Lui, trebuie să se închine în duh și adevăr" (In. 4,24). Pentru iconomahi Domnul Iisus Hristos din icoană nu era Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu. El era un om simplu obișnuit, care are față, haine și organe ale simțurilor. După părerea lor s-ar pierde firea dumnezeiască a Domnului Iisus Hristos care este necuprins și de nedescris, dacă ar fi reprezentat numai trupul său. Dar închinătorii la icoane în lupta cu iconomahii își sprijineau tot cu afirmații și texte din Sfânta Scriptură învățătura lor. Întradevăr „pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzuzt vreodată", dar așa după cum scrie în continuare la același verset Sfântul Evanghelist Ioan, „Fiul cel Unul Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut". Pe Dumnezeu Tatăl L-a făcut cunoscut nouă Fiul prin întruparea Sa.

Deoființimea Fiului cu Tatăl, se poate vedea, în afară de altele, din răspunsul pe care L-a dat Domnul la întrebarea lui Filip, care L-a rugat să arate ucenicilor pe Dumnezeu Tatăl: „Iisus i-a zis: De atâta vreme sunt cu voi și nu M-ai cunoscut, Filipe? Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut și pe Tatăl. Cum zici tu: Arată-ne pe Tatăl?" (In. 14,9).

Prin urmare, întrucât Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu S-a făcut om, a încetat de a fi de nedescris, așa cum este cu adevărat după firea Sa dumnezeiască. Întruparea Sa ne-a dat dreptul să-I pictăm icoana, fără ca aceasta să însemneze că-I separăm trupul de dumnezeire. În icoană Domnul este prezentat ca Dumnezeu-om.

Dacă nu înfățișăm în icoană pe Domnul spuneau închinătorii la icoane, negăm firea Sa cea omenească, viața Sa pe pământ, răstignirea Sa. În acest caz am fi monofiziți (care acceptă numai firea Sa dumnezeiască), pentru că după părerea lor, firea dumnezeiască a Fiului întrupat a absorbit firea omenească, sau docheți (care cred într-o prezență aparentă a lui Hristos pe pământ).

Un imn din Duminica Ortodoxiei (Prima Duminică din Postul Mare) în cursul căreia se pomenește înălțarea sfintelor icoane, prezintă astfel argumentarea ordodoxă: „Închipuirea trupului Tău înălțând-o, cu dragoste o sărutăm, arătând taina cea mare a icoanomiei Tale. Că nu Te-ai arătat nouă, Iubitorule de oameni prin părere, precum zic luptătorii împotriva lui Dumnezeu, ucenicii lui Manent; ci după adevăr și cu fire de trup, printr-însa suindu-ne spre a Ta dorire și dragoste".[2]

Pentru Biserică întruparea Domnului a fost reală „după adevăr și cu fire". Sfântul Ioan Damaschinul, apologet și apărător al Sfintelor icoane în prima fază a iconomahiei (726–787) este în această privință clar: „Dacă facem icoana lui Dumnezeu cel nevăzut, păcătuim, că este cu neputință să înfățișăm în icoană ceea ce este nevăzut... Dumnezeu întrupându-se și văzându-se în trup pe pământ și având legătură cu oamenii în bunătatea Sa negrăită și luând natură, densitate, formă și culoare, făcându-i icoana nu greșim".[3]

Deci zugrăvirea lui Dumnezeu cel nevăzut este păcat, dar întrupându-se Dumnezeu, adică Fiul lui Dumnezeu nu este, pentru că, așa cum spune Sfântul Teodor Studitul, (813–843) apărătorul icoanelor în faza a doua a iconoclasmului, odată cu întruparea Cuvântului, a luat chip Dumnezeu cel fără de chip.

În acest sens Condacul din Duminica Ortodoxiei precizează:

> *„Cuvântul Tatălui cel necuprins din tine, Născătoare de Dumnezeu, S-a cuprins întrupându-Se; și chipul cel întinat, la chipul cel dintâi întorcându-L cu Dumnezeiasca podoabă L-a amestecat. Deci, mărturisind mântuirea, îl închipuim cu fapta și cu cuvântul".*[4]

Adică, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, Care din cauza firii Sale dumnezeiești este necuprins, prin întruparea Sa, din tine Născătoare de Dumnezeu, S-a cuprins și pentru că chipul cel întinat al omului, din cauza păcatului

---

[2] Vezi Stihira a II-a la Laude (Triod, Ed. Institutului Biblic și de misiune a Bisericii Ortodoxe Române, ediția a VIII-a, București, 1986, p. 187.

[3] Saint Jean Damascéne, Défense des icones, trad. Dr. Ponsoye, publication de L'institut Orthodoxe francais de théologie de Paris, Saint Denys, Paris 1966. p. 218–219.

[4] Vezi Triod, op. cit. p. 183.

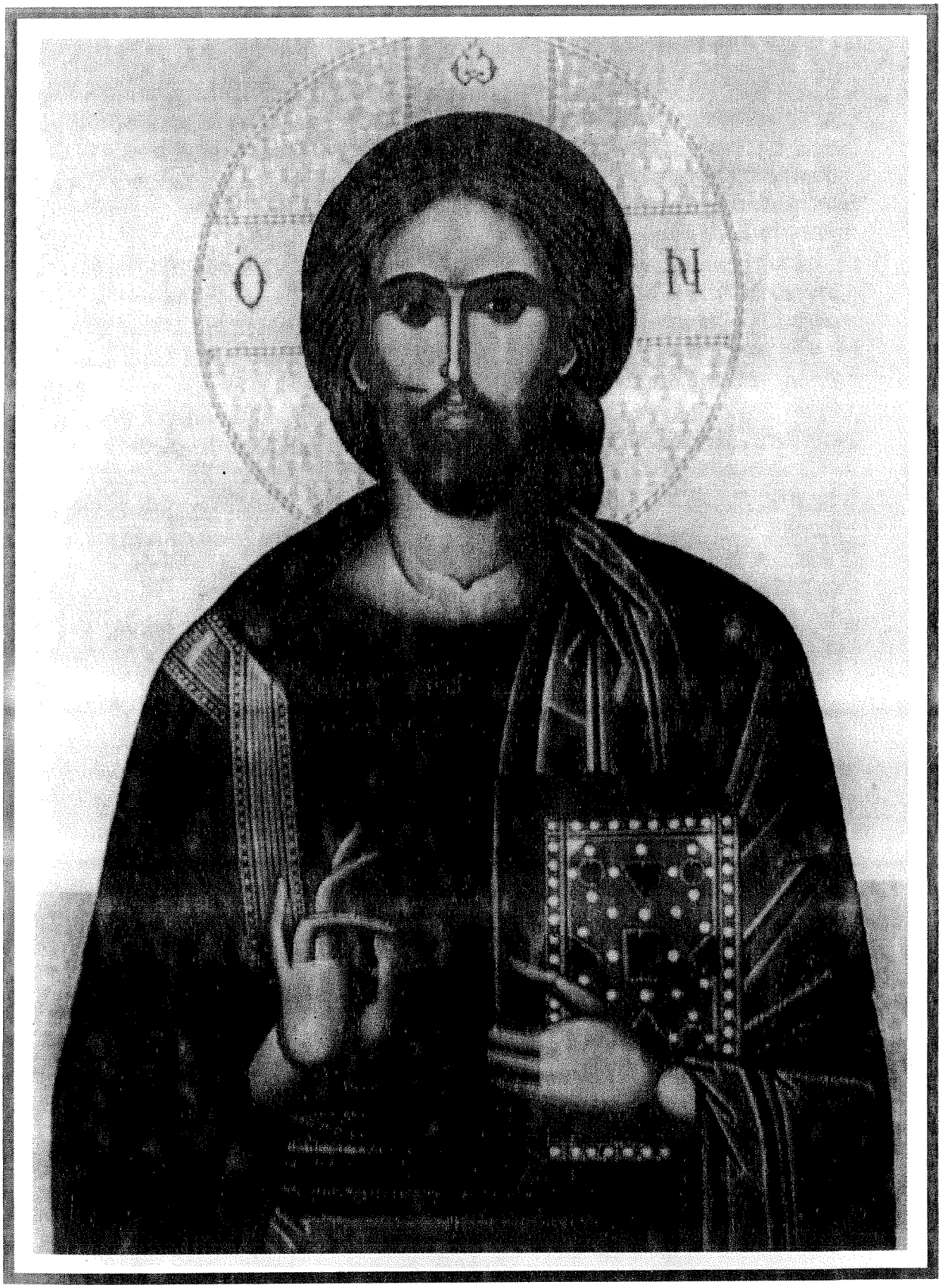

Mântuitorul

strămoșesc a fost adus din nou la starea cea dintâi întorcându-l, l-a amestecat cu dumnezeiască podoabă. Deci, mărturisind mântuirea adusă prin întruparea Cuvântului, o arătăm cu fapta și cu cuvântul.

Imnul menționat mai sus se referă la Născătoarea de Dumnezeu, pentru că numai prin nașterea Fiului lui Dumnezeu din aceasta, a fost posibilă pictarea persoanei lui Iisus Hristos. Condacul leagă în prima parte icoana cu învățătura Bisericii despre persoana Domnului, iar în partea a doua arată scopul Întrupării împreună cu însemnătatea icoanei. Cântând acest condac în Duminica Ortodoxiei, când prăznuim statornicirea învățăturii despre cinstirea sfintelor icoane și triumful final al dogmei întrupării, cuprindem întreaga învățătură despre ceea ce înseamnă prin excelență icoana. Icoana lui Dumnezeu Cel nevăzut, Cel Întâi Născut a toată zidirea (Col. 1,15). Omul creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu prin întruparea Fiului, chipul Lui s-a înnoit, pentru că, din cauza păcatului, își pierduse asemănarea. Icoana lui Hristos Dumnezeu-om este o expresie grafică a dogmei de la Calcedon, pentru că înfățișează în icoană persoana dumnezeiască adică pe Fiul lui Dumnezeu, Care S-a făcut Fiul omului, de o ființă cu Tatăl și cu dumnezeirea Sa, de o ființă cu noi, adică cu firea Sa omenească.

Chipul Domnului nostru Iisus Hristos nu trebuie reprezentat în icoană ca orice om natural, pentru că Domnul înfățișat ca un om obișnuit frumos ca în Apus, lasă să se înțeleagă ideea unei singure firi a Sa, anume a celei omenești și aceasta ar fi nestorianism periculos pentru ortodoxie. Hristos este Dumnezeu și om „îndoit în fire" și arta trebuie să găsească un chip iconografic, adică un tip care să conducă cu gândul pe cel ce îl privește că în ceea ce este pictat „locuiește trupește toată plinătatea dumnezeirii" (Col. 2,9). Această premiză a dus prin inspirația aghiografilor ortodocși la acel tip, prin care, cât este desigur cu putință, să se picteze fața Domnului Iisus Hristos, a lui Dumnezeu Cuvântul, dat fiind faptul că în persoana Lui se află neamestecat și neschimbat cele două firi.

În ce privește Născătoarea de Dumnezeu ea are legătură nemijlocită în Întruparea Domnului. Dacă-i negăm acesteia calitatea de Maică a Domnului este afectată dogma întrupării Fiului ei. Ea a născut persoana Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu, pe Dumnezeu cel întrupat. Din acest motiv Sfântul Ioan Damaschin în „Expunerea credinței Ortodoxe" spune că, numele Născătoarei de Dumnezeu „cuprinde în sine toată taina iconomiei" întrupării.[5]

Numind pe Prea Sfânta Fecioară Maria Născătoare de Dumnezeu, mărturisim, că Acela Care S-a născut din ea, este Dumnezeu și om.

Născătoarea de Dumnezeu pentru a sluji în taina întrupării, a fost pregătită de Sfântul Duh. Arhanghelul la Buna Vestire i-a spus că Duhul Sfânt va veni peste ea și puterea Celui prea înalt o va umbri. În felul acesta Născătoarea de Dumnezeu a devenit „căruța cea de foc", „cetatea împăratului a toate", „Cortul cel mare al Cuvântului", așa cum o numește imnul Acatist.

Aghiograful ortodox, ca membru al Bisericii, cuprins de aceste sentimente de cinstire către cea care este „mai cinstită decât Heruvimii și mai mărită fără de asemănare de cât Serafimii", nu îndrăznește să o prezinte pe Maica Domnului în icoane având chip natural. El nu caută între femei modele și figuri cu caracteristici armonioase, cu frumusețe surprinzătoare spre a-i folosi ca modele. Nu există prototipuri pentru persoana Mântuitorului și a Maicii Domnului. Pentru aceste două figuri aghiograful ortodox a creat acele tipuri ideale, care se îndepărtează de fizionomia vieții de toate zilele și care impun ideea realității supranaturale căreia ele aparțin. Cei care sunt departe de acest spirit al Ortodoxiei nu pot înțelege pentru ce aceste persoane sunt înfățișate în icoane având caracteristici supranaturale ca: ochii peste măsură de mari, care în arta bizantină sunt eforturi pentru a exprima supranaturalul, ceea ce este peste puterea cuvântului și peste puterea de înțelegere.

[5] Vezi op. ci t. p. 119.

Maica Domnului

În afară de icoanele Maicii Domnului și ale Domnului nostru Iisus Hristos bisericile noastre sunt împodobite și cu alte icoane. Și în acestea pictorul urmărește să ridice pe cel ce le privește de la cele materiale la cele spirituale, spre cele ce le vede cel care are ochi duhovnicești, adică de la cele trecătoare, la cele veșnice.

Desigur și aici pictorul bisericesc se folosește de chipuri și culori, dar aceste elemente le spiritualizează, le schimbă din materiale în spirituale pentru a exprima lumea tainică a duhului, fără să se mărginească numai la cele naturale.

Înainte de a vedea pe sfinți în icoanele lor trebuie să fim conștienți despre ceea ce sunt ei. Ei sunt cei mai desăvârșiți creștini, pentru că s-au sfințit în gradul cel mai mare posibil prin trăirea credinței în Domnul cel înviat și veșnic viu. Viața lor întreagă este Hristos. În troparele Bisericii noastre ei sunt lăudați ca „îngeri pe pământ și oameni cerești". Ei au trup, dar nu trăiesc viața trupească. Sfinții sunt luptători pe arena vieții duhovnicești, care au luat de la Domnul cununa dreptății, cununa cea nevestejită a slavei. Ei au moștenit împărăția gătită lor de la facerea lumii (Mt. 25,34). Au purtat nu numai chipul omului pământesc, ci și chipul cel ceresc. Icoanele lor nu trebuie să ne amintească numai lumea pământească, ci și cea cerească. Icoanele sfinților sunt oglinda îndumnezeirii omului prin harul Sfântului Duh.

Întrucât sfântul a trăit o viață care a fost transformată prin Sfântul Duh și în acest fel încă în această viață a pregustat fericirea Paradisului, icoana lui trebuie să exprime această viață transformată. El ne amintește locul slujirii lui în Biserică (dacă a fost Apostol, ierarh, monah, martir, etc.) și în același timp îndemnezeirea lui.

În conformitate cu definiția dată de Sfântul Ioan Damaschin: „Icoana este deci, asemănarea, modelul, reprezentarea, arătând prin ea însăși pe cel a căruia este icoana... există întotdeauna o diferență într-un punct, sau altul."[6] Icoana seamănă cu prototipul, dar se și deosebește. Asemănarea este absolut necesară, fiindcă numai în felul acesta se păstrează legătura nemijlocită și vie cu persoana pictată. Unele caracteristici exterioare se reiau stereotip în fiecare icoană a aceluiași sfânt.

Întrucât sfântul s-a îmbrăcat în harul lui Dumnezeu, chipul lui în icoană nu trebuie să fie material, ci trebuie să exprime sfințenia persoanei, caracterul său nestricăcios în împărăția cerurilor. De multe ori sfinții au trecut din viața aceasta neobservați. Sfinții au fost oameni

[6] Vezi Op. cit. p. 226–227.

neînsemnați în lume, muncitori, robi, oameni simpli din popor, care au avut o viață smerită. Arta bizantină în acest caz, pentru a reprezenta realitatea spirituală, folosește un model simbolic. Nu pictează diferite membre ale trupului cu dimensiuni anatomice normale. Ochii sunt de obicei mari, migdalați și vii. Degetele mâinilor sunt lungi, mărul lui Adam mai voluminos. Nasul se pictează lung și subțire, iar gura mică. Toate membrele trupului sunt schimbate, pentru că au devenit organe ale Duhului.

Aceeași spiritualitate caracterizează și fondul icoanei. Peisajul este schimbat. Nu se pictează ca în realitate. Toate cele pictate în icoană s-au sfințit și pentru aceasta caracterul lor este spiritual, așa cum este și persoana sfântului. Munții, copacii, animalele, construcțiile și iarba pământului sunt luminate de harul divin. În icoană toate sunt lumină dumnezeiască. Aureola, pe care o vedem în jurul capului unui sfânt, este simbolul luminii dumnezeiești, de care este inundat chipul pictat. Aureola este expresia lumii spirituale, a împărăției lui Dumnezeu în care persoana pictată „strălucește ca soarele". Așa după cum un ghid ne invită să călătorim într-o țară minunată, icoana trebuie să reprezinte o invitație pentru o călătorie la cer.

Pictarea celor douăsprezece sărbători mari din anul liturgic a cunoscut o dezvoltare treptată.

Forma lor definitivă și-au luat-o după epoca iconoclasmului și anume în secolul al XI-lea.

Așa cum rezultă din scenele care se află pe diferite sarcofage, din ampulele de la Monza și din diferite scrieri apocrife, existau în primele șapte secole creștine ca principale teme iconografice: Buna Vestire, Nașterea, Botezul, Răstignirea, Învierea și Înălțarea Domnului.

În perioada menționată mai sus iconografia înfățișa zece scene și în sfârșit douăsprezece.

După aceea acest număr a crescut. Deja în secolul al XII-lea numărul lor a ajuns la optsprezece în rânduiala mănăstirii Pantocrator, din Sfântul Munte Athos. Cu toate acestea, în secolul al XI-lea, în marile monumente bizantine ca Dafni și Cuviosul Luca din Elada, se limitează numărul lor la ciclul celor douăsprezece praznice.

Scenele celor douăsprezece praznice, așa cum sunt înfățișate în monumentele din secolul al XII-lea sunt mai simple în comparație cu cele ulterioare.

Simplitatea se datorează pictării elementelor mai importante ale fiecărei scene și a numărului mai mic de personaje. Răstignirea și Învierea de la Dafni, sau de la Cuviosul Luca se deosebesc de aceleași

scene de la Sfinții Apostoli din Tesalonic, sau de la Mănăstirea Hora din Constantinopol. În scena Răstignirii de la Cuviosul Luca și de la Dafni sunt pictați lângă cruce numai Maica Domnului și Sfântul Ioan Evanghelistul. La Sfinții Apostoli avem în plus pe sutaș și alte personaje. În fiecare latură în scena lui Hristos cel înviat de la biserica Cuviosul Luca se află patru personaje, iar în paraclisul Mănăstirii Hora se află și mai multe. Această diferență este motivată de prototipurile urmate în pictarea icoanei – așa cum rezultă din mulțimea manuscriselor – dar și datorită dezvoltării aghiografiei bizantine în timpul paleologilor.

Desigur în lucrarea noastră nu ne vom ocupa de scenele dezvolotate a celor douăsprezece sărbători, ci unele reprezentări consacrate ale Bisericii Ortodoxe, adică cu cele principale. Ele împodobesc azi iconostasul și sunt reluate în iconografia bisericii. Cele douăsprezece sărbători sunt pictate pe iconostas încă din secolul al XI-lea, așa cum putem constata la mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai[7].

[7] Vezi Const. Kalokiri.

BUNA VESTIRE

Persoana Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu este menționată deseori în cultul divin al Bisericii Ortodoxe.

Imnografii se întrec între ei în descoperirea celor mai frumoase expresii poetice pentru a sublinia locul pe care Maica Domnului îl deține în taina întrupării Fiului lui Dumnezeu și în inima credincioșilor.

În cinstirea de supravenerare pe care o acordă Biserica noastră Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu s-au consacrat multe slujbe și sărbători închinate Fecioarei Maria. Sunt cunoscute paraclisele, imnul Acatist și sărbătorile Maicii Domnului prin care credincioșii își exprimă simțămintele lor de dragoste și recunoștință față de cea care este „nestricată, neîntinată, fără prihană Curată Fecioară a lui Dumnezeu Mireasă".

În cinstea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu avem multe icoane și multe biserici. Icoanele poartă nume pe care Biserica Ortodoxă le-a dat Maicii Domnului ca: „Grabnică ajutătoare", „Îndurătoarea"[8], „Prea Fericită", „Odighitria"[9], „Platitera"[10], ș.a.m.d.

---

[8] Vezi Vasile Drăguț, Dicționar enciclopedic de artă medievală românească, Editura științifică și enciclopedică, Buc. 1976, p. 195. (Eleusa Îndurătoarea), care reprezintă pe Maica Domnului cu Pruncul în tandră îmbrățișare, cu obrazurile lipite. Există două variante ale acestei teme iconografice de veche tradiție bizantină: 1. Eleusa în care figurile au o expresie gravă, chiar tristă; Glykophilousa (dulcea sărutare), în care figurile au o expresie vioaie și surâzătoare. Maica Domnului „Îndurătoarea" apare prima oară în Transilvania, la Strei (sec. XIV) și Remetea Bihor (sec. XV). Apoi se bucură de mare popularitate în Moldova în sec. XV și XVI (Bălinești, Neamț, Baia, Sf. Gheorghe Suceava, Moldovița Humor).

Diferitele momente din viața Maicii Domnului sunt marcate în mod deosebit în icoanele bizantine. În aceste icoane atitudinea și caracteristicile persoanei exprimă simțămintele unei inimi curate, care ne amintesc de credința, de smerenia și de rolul pe care ea l-a avut în întruparea Cuvântului.

Rolul Născătoarei de Dumnezeu în întruparea Domnului îl arată Biserica noastră în mod deosebit în amintirea credincioșilor prin sărbătoarea Bunei Vestiri. Slujba sărbătorii se sprijină pe relatarea Sfântului Evanghelist Luca:

„Iar în a șasea lună a fost trimis îngerul Gavriil de la Dumnezeu, într-o cetate din Galileea, a cărui nume era Nazaret. Către o fecioară logodită cu un bărbat, care se chema Iosif, din casa lui David; iar numele fecioarei era Maria. Și intrând îngerul la ea, a zis: Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei. Iar ea, văzându-l, s-a tulburat de cuvântul lui și cugeta în sine. Ce fel de închinăciune poate fi aceasta? Și îngerul i-a zis: Nu te teme Marie, că ai aflat har la Dumnezeu. Și iată vei lua în pântece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Celui prea înalt se va chema și Domnul Dumnezeu îi va da Lui tronul lui David, părintele Său. Și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și împărăția Lui nu va avea sfârșit. Și a zis Maria către înger: Cum va fi aceasta, devreme ce eu nu știu de bărbat? Și răspunzând îngerul i-a zis: Duhul Sfânt se va pogorî peste tine și puterea Celui Prea înalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul care se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema. Și iată Elisabeta, rudenia ta, a zămislit și ea fiu la bătrânețea ei și aceasta este a șasea lună pentru ea, cea numită stearpă. Că la Dumnezeu nimic nu este cu neputință. Și a zis

[9] Vezi biserica cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh" din Ostrovul Mare (sat în regiunea Hațeg, la picioarele M. Retezat. Pe zidul de apus al navei este o frumoasă reprezentare a Maicii Domnului; în ciuda numeroaselor transformări și incendii, cu Pruncul în brațe. Maica Domnului ține pruncul în brațul stâng, în timp ce cu brațul drept arată pe viitorul Mântuitor al omenirii. Biserica aparține secolului XV și arată înaltul nivel în mediul local (vezi Christian art. în Romania, vol. IV, Ed. Inst. Biblic și de misiune a Bisericii Ortodoxe Române, Buc. 1985, p. 102).

[10] Vezi Epifanie de Constanța, Din lauda către Născătoarea de Dumnezeu (Migne 43.495-500: Platitera: „O pântece mai încăpător decât cerul, pe Dumnezeu în tine nu L-a strâmtorat".

Maria: Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău! și îngerul a plecat de la ea" (Lc. 1, 26-38).

Cele pe care le-a istorisit mai sus Sfântul Evanghelist Luca se află rezumate în troparul Bunei Vestiri: „Astăzi este începutul mântuirii și arătarea tainei celei din veac, Fiul lui Dumnezeu, Fiu fecioarei se face și Gavriil harul bine îl vestește. Pentru aceasta și noi, împreună cu dânsul, Născătoarei de Dumnezeu să-i strigăm: Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine"[11].

Atât troparul citat, cât și celelalte imne ale sărbătorii prezintă în chip viu scena în care arhanghelul Gavriil vestește fecioarei Maria că, prin umbrirea Sfântului Duh, va fi Maica lui Dumnezeu.

Dionisie de Furna descrie în felul următor această scenă: „Case șiPrea Sfânta Născătoare de Dumnezeu în fața unui tron având capul puțin plecat și cu o mână ține un fir înfășurat pe un fus și mâna dreaptă întinsă spre înger. Și arhanghelul Gavriil înaintea ei și cu dreapta binecuvântând-o și cu stânga ținând un toiag și deasupra casei cerul și din acesta coborând Sfântul Duh cu o rază pe capul Prea Sfintei Născătoare."[12]

DESCRIEREA ICOANEI

Prezintă în general două personaje mai importante: Arhanghelul Gavriil și Maica Domnului.

Arhanghelul Gavriil este îngerul înainte stătător a lui Dumnezeu, care a adus Fecioarei prea curate din Nazaret mesajul plin de bucurie. Atitudinea corpului său exprimă bucuria pe care a adus-o vestea.

Deși arhanghelul se află pe pământ, se prezintă în mișcare, cum de altfel o dovedește și deschiderea picioarelor sale. În pictura Bunei Vestiri de la Mănăstirea Dafni, poziția îngerului dă într-un fel impresia că zborul său nu s-a terminat, în timp ce vorbește cu Maica Domnului[13] Gavriil ține cu mâna stângă un toiag, care este

[11] Vezi troparul gl. 4 Minei luna Martie. ed. II-a, Tipografia cărților bisericești, Buc. 1909, p. 205.

[12] Vezi Erminia tis zografikis tehnis, Petersburg 1909, p. 85

[13] Vezi Hristos Gotsis, op.cit. p. 39.

simbolul purtătorului de vești și nu crin cum se obișnuiește în pictura apuseană. Mâna dreaptă se întinde către Născătoarea de Dumnezeu. Se pare că ar striga către ea: „Ce laudă voi aduce ție și cum te voi numi pe tine?... Pentru aceasta precum mi s-a poruncit strig ție Bucură-te ceea ce ești cu daruri dăruită".[14]

Născătoarea de Dumnezeu este „cea plină de dar", binecuvântată între femei. Icoanele ortodoxe o prezintă uneori stând în picioare, iar alteori șezând pe tron. În cazul în care Născătoarea de Dumnezeu este prezentată în icoană șezând pe tron, se subliniază superioritatea ei în fața îngerului. După cum este cunoscut în Biserica Ortodoxă Maica Domnului este lăudată ca „mai cinstită decât Heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât Serafimii". În alte icoane Născătoarea de Dumnezeu este în picioare, pentru a asculta oarecum mai bine mesajul dumnezeiesc. În cazul Născătoarei de Dumnezeu merită să studiem în mod deosebit sentimentele, gândurile și lumea în general în timpul Bunei Vestiri. La început apariția Arhanghelului și salutarea sa i-au adus Născătoarei de Dumnezeu tulburare. Fusul care după tradiție îl ține în mână,. a căzut din cauza fricii. Ea s-a adâncit în gânduri. Se gândea la salutarea îngerească și la importanța ei. Asigurarea îngerului că va deveni Maică a lui Dumnezeu o primește nu cu îndoială și cu necredință, ci cu gândul: „Cum va fi mie aceasta devreme ce nu știu de bărbat?" Aici Născătoarea de Dumnezeu se deosebește de Eva. Ea s-a lăsat atrasă de egoism și a primit fără cercetare cele propuse de satana. Născătoarea de Dumnezeu, din contră, împodobită cu smerenie și ascultare față de voia lui Dumnezeu, caută să afle în ce chip se vor realiza cuvintele îngerului purtător de veste din partea lui Dumnezeu. Când, însă, Arhanghelul a asigurat-o, că toate se vor face cu harul Sfântului Duh și cu puterea lui Dumnezeu – așa cum mărturisește în icoană partea de sus a icoanei, ea cu tot sufletul și fără nici o rezervă este de acord: „Iată roaba lui Dumnezeu, fie mie după cuvântul tău". La Vecernia sărbătorii Bunei Vestiri în bisericile noastre se cântă: „Îngerul slujește minunii, pântecele fecioresc primește pe Fiul, iar Duhul cel Sfânt de sus se trimite. Tatăl din cer binevoiește și

[14] Vezi Sedealna Învierii gl. III „Mărire și acum".

întruparea se săvârșește după sfatul cel veșnic".[15] Adică toate s-au făcut cu voința comună Dumnezeu și Fecioară, dintre Creator și creatură, pentru că întrupare Cuvântului n-a fost numai lucrarea Tatălui și a puterii Lui și a Sfântului Duh, ci și voința și credința Fecioarei.

Unele icoane ale Bunei Vestiri accentuează consimțământul Născătoarei de Dumnezeu la cuvintele Arhanghelului. Maica Domnului este pictată în icoane cu capul acoperit, având palma mâinii drepte la piept. Ne amintește în felul acesta de cuvintele: „Iată roaba Domnului"...

În picturile românești păstrându-se adevărul exprimat în arta bizantină, pictorul și-a afirmat personalitatea și spiritualitatea locală. Contribuția iconografiei românești la iconografia orientală ortodoxă este evidentă. De exemplu „Scara virtuților", care a fost împrumutată de M. Athos, este o creație elaborată în Moldova (Dobrovăț 1529 și Sucevița 1596). La fel „Dumnezeiasca liturghie (Pronaosul de la Dobrovăț, 1526).[16] Și aici reprezentarea în pictură a Bunei Vestiri își ia conținutul din Sf. Evanghelie (Lc. 1,26-38) și din tradiție și scrierile apocrife, torcând sau scoțând apă din fântână.[17]

La Sucevița, Maica Domnului în icoana Bunei Vestiri, este înfățișată stând smerită în fața îngerului, care se îndreaptă către ea cu mâna ușor îndoită. Mâna stângă a Maicii Domnului cade în lungul hainei. Îngerul are o înfățișare de parcă ar fi căzut chiar atunci în zbor din ceruri și în mâna stângă ține un toiag.[18]

La mănăstirea Voroneț aceeași scenă cu arhanghelul Gavriil ținând toiagul în mâna stângă în fața Maicii Domnului și binecuvântând cu dreapta îi vestește voia Celui de Sus.

---

[15] Vezi slavă și acum la Stihoavnă.

[16] Vezi Vladislav Podlacha, Grigore Nandris, Umanismul picturii murale postbizantine. Biblioteca de artă și civilizație, ed. Meridiane, Buc. 1985, p. 21–22.

[17] Vezi Protoevanghelia lui Iacov apud. Const. D. Kalokiri, Pighi tis hristrarikis arheologhias Tes. 1967, p. 142–143.

[18] Vezi Wladislav P. op.cit. p. 150–151

Întreagă figura Maicii Domnului exprimă oarecare îngrijorare și în același timp încrederea în voința lui Dumnezeu.[19]

Icoana Bunei Vestiri în tradiția ortodoxă trebuie să îndemne pe credincioșii care i se închină cu cuvintele: „Cuvine-se cu adevărat să te fericim pe tine Născătoare de Dumnezeu cea pururea fericită și prea nevinovată și Maica Dumnezeului nostru".

[19] Idem op.cit. p.153.

Buna Vestire

NAȘTEREA DOMNULUI

Sfântul Evanghelist Luca prezintă astfel Nașterea Domnului: „Dar pe când erau ei acolo s-au împlinit zilele ca ea să nască, și a născut pe Fiul Său, Cel Unul Născut și L-a înfășat și L-a culcat în iesle, căci nu mai era loc de găzduire pentru ei. Și în ținutul acela erau păstori; stând pe câmp și făcând de strajă noaptea împrejurul turmei lor. Și iată îngerul Domnului a stătut lângă ei și slava Domnului a strălucit împrejurul lor, și ei s-au înfricoșat cu frică mare. Dar îngerul le-a zis: Nu vă temeți. Căci, iată vă vestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Căci vi s-a născut azi Mântuitor, care este Hristos Domnul, în cetatea lui David. Și acesta vă va fi semnul: Veți găsi un prunc înfășat, culcat în iesle. Și deodată, s-a văzut împreună cu îngerul, mulțime de oaste cerească, lăudând pe Dumnezeu și zicând: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire! (Lc. 2, 6-14).

Aceasta s-a petrecut așa cum ne spune Sfântul Apostol Pavel în lectura Apostolului de la dumnezeiasca Liturghie de la sărbătoarea Nașterii Domnului: „Iar când a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege. Ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea. (Gal. 4, 4-5).

Mesia și Cuvântul lui Dumnezeu a Cărui venire a promis-o Dumnezeu oamenilor și profeții lui Israel au proorocit-o, „S-a făcut trup și s-a sălășluit între noi". A luat adică trup omenesc, pentru a se uni cu oamenii, ca să-i învețe voia lui Dumnezeu și să-i

mântuiască prin moartea Sa pe cruce și prin învierea Sa. Această naștere după trup a Fiului lui Dumnezeu o sărbătorește Biserica noastră la 25 decembrie.

Icoana Nașterii Domnului, Dumnezeului și Mântuitorul nostru Iisus Hristos se sprijină nu numai pe mărturii din Sfânta Scriptură, ci și pe Sfânta Tradiție.

Condacul sărbătorii, compoziție a lui Roman Melodul a rezumat în chip minunat cele istorisite de Sfânta Scriptură:

„Fecioara astăzi pe Cel mai
presus de ființă naște și
pământul peștera Celui neapropiat
aduce. Îngerii cu păstorii
doxologesc și magii cu steaua
călătoresc. Că pentru noi S-a
născut Prunc tânăr Dumnezeu cel
mai înainte de veci".[20]

Așa cum precizează Condacul, Pruncul care s-a născut a fost Dumnezeu cel mai înainte de veci. Se cântă dealtfel, la Vecernia sărbătorii: „Domnul a rămas ce era Dumnezeu adevărat fiind și a luat ce nu era, om făcându-Se din iubire de oameni".[21] În pictura ortodoxă a Nașterii Domnului, pictorul credincios față de dogmele și tradiția Bisericii sale, încadrează persoanele în reprezentarea Nașterii, ca prin aceasta, să se vadă natura divino-umană a Domnului.

Icoana Nașterii Domnului este descrisă astfel de către Dionisie de Furna: „O peșteră și înlăuntru în partea dreaptă Născătoarea de Dumnezeu în genunchi"[22] și primind pe Hristos ca prunc înfășat în iesle și la stânga Iosif îngenunchiat, având mâinile încrucișate la pieptul său și în spatele ieslei un bou și un cal privind spre Hristos. Și înapoia lui Iosif și a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu păstori ținând toiege și privind cu uimire pe Hristos. Și în afara peșterii turme de oi și păstori, unul cântând din fluier și alții privind

[20] Vezi Condacul, Minei pe Decembrie, ed. a V-a, ed Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă 1975, p. 408.

[21] Vezi Stihira de la Doamne strigat-am... (op.cit. p. 394).

[22] Dionisie de Furna, op cit. p. 150.

în sus cu frică. Și deasupra lor un înger binecuvântându-i. Și de cealaltă parte magii cu îmbrăcăminte împărătească, șezând pe cai și arătând unul altuia steaua. Și deasupra peșterii o mulțime de îngeri în nori ținând o panglică de hârtie cu literele: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire".[23a] „Și deasupra în mijlocul lor steaua având o rază mare care coboară până la capul lui Hristos."[23b]

DESCRIEREA ICOANEI

Pruncul și Maica Sa, conform cu cele relatate de Sf. Evanghelist Luca, Născătoarea de Dumnezeu, aflându-se în Betleem, pentru înscriere, „a născut pe Fiul ei Cel Întâi Născut și L-a înfășat și L-a culcat în iesle, câci nu mai era loc de găzduire pentru ei" (Lc. 2, 3-7). Ieslea este înfățișată în pictură înlăuntru unei peșteri întunecoase. Despre nașterea Domnului în peșteră avem numeroase informații și la părinții bisericești. Pictura ortodoxă înfățișează peștera întunecoasă pentru a simboliza prin culoarea neagră lumea, care s-a întunecat din cauza păcatului și în care va lumina de acum lumina lui Hristos.

Înlăuntrul peșterii este așezat Pruncul născut înfășat, pentru că peștera, ieslea, fașea sunt semne ale golirii dumnezeirii, a pogorământului, a celei mai mari smerenii a Aceluia, Care, fiind nevăzut în firea Sa cea dumnezeiască, se face văzut în trup din dragoste față de om, în acest fel arătând dinainte, moartea și îngroparea Sa, mormântul și giulgiurile.

Înlăuntrul peșterii, în spatele ieslei este pictat un bou și un asin.[24] Pictorul este inspirat din profeția lui Isaia, care vorbind din partea lui Dumnezeu zice: „Boul își cunoaște stăpânul și asinul ieslea Domnului său, dar Israel nu mă cunoaște, poporul Meu nu Mă pricepe" (Is. 1,3). Domnul ne-a iubit și suntem datori și noi să-L iubim, pentru că El este Domnul și Dumnezeul și Mântuitorul

[23a] Aceasta a fost adoptată din Apus (vezi Kalokiri Eorte... Col. 744–745).
[23b] Vezi op.cit. p. 86.
[24] Comp. Gotsis, op.cit. p. 44; Const. A. Kalokiri, Eorte, op.cit. col. 743.

nostru. O stihiră de la Vecernia sărbătorii Nașterii Domnului răspunde la această întrebare:

„Ce vom aduce Ție, Hristoase?
Că Te-ai arătat pe pământ ca
un om, pentru noi.
Fiecare din făpturile cele
zidite de Tine mulțumire
aduce Ție: îngerii cântarea,
cerurile steaua, magii darurile,
păstorii minunea, pământul
peștera, pustiul ieslea, iar noi
pe Maria Fecioara. Dumnezeule,
Cel ce ești mai înainte
de veci, miluiește-ne
pe noi".[25]

Noi păcătoșii aducem ca dar la Noul Născut pe Fecioara, care, așa cum am văzut în analizarea icoanei Bunei Vestiri, și-a dat consimțământul la nașterea Fiului lui Dumnezeu. Aducând-o pe ea ca dar lui Hristos ne dă și noi consimțământul ca să ne mântuim prin Cel care S-a născut pentru noi. Maica Domnului este figura din icoană, care se distinge prin mărimea ei și prin locul central pe care-l ocupă în icoană. O vedem în afara peșterii, însă aproape de peșteră, pe un pat improvizat.

Uneori este total întinsă cu figura evident obosită. Această stare și expresie a feței arată epuizarea din cauza durerilor nașterii și ne amintesc despre firea umană a Domnului. În icoană Născătoarea de Dumnezeu este pe jumătate întinsă. Starea aceasta arată lipsa, în cazul ei, a durerilor obișnuite și prin urmare, nașterea din Fecioară și începutul dumnezeiesc al Pruncului.

Cântările Sfintei noastre Biserici păzesc pe credincioși de învățătura greșită a lui Nestorie, care susținea că Maica Domnului a născut pe omul Hristos și nu pe Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu. Astfel, un stih de la laudele slujbei Nașterii Domnului spune:

[25] Vezi Mineiul pe Decembrie ed.cit., p. 394.

„Fecioara șade asemănându-se
heruvimilor, purtând în brațe
pe Dumnezeu-Cuvântul întrupat“[26].

Din restul figurilor reprezentării, îngerii, păstorii și magii se pictează în partea de sus a icoanei, iar Iosif și moașele se pictează în partea de jos. Un înger, conform cu relatarea evanghelică, vestește păstorilor marea bucurie a mântuirii prin nașterea Domnului, iar alții slăvesc pe Dumnezeu întru cele înalte. Un păstor cântă din fluier adăugând muzica omenească la psalmodia cerească.

În partea de sus, în dreapta peșterii, se pictează cei trei magi (unele icoane îi înfățișează mergând pe jos). Ei călătoresc împreună cu steaua, care-i conduce, și aduc daruri Fiului celui întrupat. Ei, „cei care slujeau stelelor, de la stea s-au învățat să se închine Ție soarelui dreptății“[27], sunt reprezentanții idolatrilor, care vor constitui Biserica lui Hristos dintre neamuri, în timp ce păstorii reprezintă Biserica dintre iudei.

Magii sunt reprezentați având vârstă deosebită; unul tânăr, altul de vârstă mijlocie și al treilea bătrân, pentru a sublinia că lumina cea dumnezeiască se dă fără deosebire de vârstă și de poziție a oamenilor în societate.

Steaua este reprezentată la extremitatea razei, care coboară dintr-un semicerc, care simbolizează cerul și care se află deasupra peșterii.

În partea de jos a icoanei, la stânga, este pictat Iosif. El este adâncit în gânduri. În fața lui stă satana sub forma unui păstor bătrân cocoșat. El seamănă în sufletul dreptului Iosif îndoială și-i aduce în minte gânduri despre care vorbesc Evangheliile apocrife și troparele sărbătorii. Persoana sa în icoană arată drama lui personală și a întregului neam omenesc în greutatea de a primi pe Cel care este mai presus de cuvânt și înțelegere, adică întruparea Fiului lui Dumnezeu.

De observat poziția lui Iosif în icoană, El este pictat în partea extremă și nu împreună cu Pruncul și Maica Domnului, pentru că el nu este tatăl, ci purtătorul de grijă a Sfintei familii.

---

[26] Vezi Laude, Mineiul pe Decembrie, ed.cit. p. 413

[27] Vezi troparul sărbătorii, Mineiul pe decembrie, ed.cit. p. 403.

De cealaltă parte a lui Iosif, în extremitatea de jos a icoanei sunt înfățișate două femei, care pregătesc baia Pruncului dumnezeiesc. Una ține Pruncul și cu mâna încearcă apa, pe care cealaltă o varsă în vas. Scena este inspirată din Evangheliile apocrife, care vorbesc despre două femei, moașa și Salomi, pe care le-a adus Iosif pentru a ajuta pe Născătoarea de Dumnezeu.[28]

Încheiem descrierea analizei icoanei Nașterii Domnului cu sedealna Utreniei sărbătorii, care în cuvinte poetice prezintă minunea întrupării Domnului și exprimă cuvenita cinstire a credincioșilor:

> *„Cel neîncăput nicăieri cum a încăput în pântece? Cel ce este în sânurile Tatălui cum stă acum în brațe de Maică? Cu adevărat precum a știut, precum a voit și precum a bine socotit. Că fără trup fiind, S-a întrupat de bunăvoie, și cel ce este S-a făcut pentru noi ce era și neschimbându-Și firea S-a făcut părtaș frământăturii noastre. În două firi S-a născut Hristos, vrând să plinească lumea cea de sus."*[29]

[28] Vezi Protoevanghelia lui Iacov apud., Const. Kalokiri, Pighi, p. 149–150.
[29] Vezi Mineiul pe Decembrie, ed.cit. p. 403–404.

Naşterea Domnului

ÎNTÂMPINAREA DOMNULUI

La patruzeci de zile după nașterea Domnului, Iosif și Născătoarea de Dumnezeu s-au urcat la templul din Ierusalim pentru a împlini două cerințe ale legii mozaice. Una era sfințirea Pruncului și alta era curățirea Maicii Domnului. După cum este cunoscut, după a zecea plagă asupra Egiptului, Faraon a lăsat liberi pe israeliți. Aceasta a fost uciderea întâilor născuți ai lui Faraon și până la întâiul născut dintre animale (Exod. 12,29). Cu îndrumarea și ajutorul lui Dumnezeu cei întâi născuți ai Israelului au fost salvați.

Pentru ca israeliții să nu uite această binefacere a lui Dumnezeu, trebuia să sfințească pe cei întâi născuți, adică să-i considere închinați lui Dumnezeu, pentru că ei aparțin Acestuia: „Să-mi sfințești pe tot întâiul născut, pe tot cel ce se naște întâi la fiii lui Israel, de la om până la dobitoc, că este al Meu." (Ieșire 13,2; Lc. 2,23) Adică, când se năștea primul băiat din familie, părinții lui, la patruzeci de zile după naștere, trebuia să-l prezinte la templu, adică să-l ofere lui Dumnezeu. Numai cu depunerea unei sume de bani îl puteau răscumpăra.

A doua obligație, a fost curățirea Născătoarei de Dumnezeu și aducerea jertfei respective. Din cauza faptului că Iosif și Maica Domnului erau săraci, ei au adus o pereche de turturele, sau doi pui de porumbel, ceea ce era stabilit de către templu pentru oameni de categoria lor.

Urcarea Sfintei familii la templu și supunerea Domnului la tot ce privea legea pentru fiecare israelit, ne asigură de cele ce spune Sfântul Apostol Pavel cu privire la coborârea și smerenia Domnului: „a trimis Dumnezeu pe Fiul Său, născut din femeie, ca să răscumpere pe cei de sub lege, ca să dobândim înfierea" (Gal. 4,4-5). Adică, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său în lume, Care S-a

făcut om din femeie și S-a conformat legii mozaice, pentru a răscumpăra pe acei care erau sub blestemul legii mozaice, pentru a dobândi înfierea, pe care ne-a promis-o Dumnezeu. În acest sens Biserica noastră cântă la Vecernia acestui praznic:

„Acela pe care Moise mai
înainte L-a văzut în nori
dând legea în Sinai, Prunc
făcându-Se acum și supunându-Se
legii".[30a]

Iată cum istorisește Sfântul Evanghelist Luca cele petrecute în prezența Dumnezeu-omului: „Și iată era un om la Ierusalim cu numele Simeon și omul acesta era drept și temător de Dumnezeu, așteptând mângâierea lui Israel și Duhul Sfânt era asupra lui. Și lui i se vestise de către Duhul Sfânt, că nu va vedea moartea până nu va vedea pe Hristosul Domnului. Și din îndemnul Duhului a venit la templu și când părinții au adus la templu pe pruncul Iisus, ca să facă pentru El după obiceiul legii. El L-a primit în brațele sale și a binecuvântat pe Dumnezeu și a zis: Acum slobozește pe robul Tău Stăpâne, după cuvântul Tău, în pace. Că văzură ochii mei mântuirea Ta. Pe care ai gătit-o înaintea fetei tuturor popoarelor. Lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israel... și era și proorocița Ana... lăuda pe Dumnezeu și vorbea despre prunc" (Lc. 2, 25-38).

Dionisie de Furna descrie astfel icoana Întâmpinării Domnului: Un templu și un baldachin și în partea de jos a baldachinului o masă și pe ea o cădelniță aurită și Sfântul Simeon de Dumnezeu primitorul ținând pe Hristos ca prunc în brațele sale, care-l binecuvântează. În icoanele înainte de secolul XIV Pruncul e ținut de Născătoarea de Dumnezeu. De la mijlocul acestui secol Pruncul este ținut de Dreptul Simeon. Acest tip de icoană corespunde realității, pentru că întâmpinarea (Ipapandi) înseamnă „întâlnire"[30] (Ipapandi), când a venit acesta în templu. Și Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu din cealaltă parte a mesei întinzând mâinile către el și în spatele ei Iosif ținând în mâna sa doi porumbei. Și aproape de ea proorocița Ana arătând pe Hristos și ținând o panglică de hârtie cu aceste litere: „Pruncul acesta a creat cerul și pământul".[31]

[30a] Vezi Stihira la Vecernia Mare, Mineiul lunii Februarie, ed. IV-a, Ed. Institutului Biblic și de Misiune ortodoxă, Buc. 1957, p. 20.

[30] B. vezi Kalokiri, Eorte – encicloped. cit. Col. 744.

[31] Vezi, op.cit. p.87.

EXPLICAREA ICOANEI

Pictorul ortodox, pe baza celor de mai sus plasează scena Întâmpinării de către Simeon în templu la o masă acoperită cu un baldachin, pentru a înfățișa templul, unde a fost întâmpinarea Domnului. Născătoarea de Dumnezeu, slabă la trup, întinde mâna dreaptă în poziție de oferire a unui dar. Ea a dăruit pe Fiul său lui Simeon de Dumnezeu primitorul. Dreptul Simeon, gârbovit de ani, ține pe Hristos cu ambele mâini, care sunt acoperite cu veșmântul său. Acoperirea mâinilor indică respectul. Capul său este acoperit cu păr lung și despletit, fața venerabilă, în multe sensuri patriarhală, picioarele îndoite, calcă plecate spre așternutul picioarelor. Privirea lui e ca și când ar fi înlăcrimată, arătând ca și cum ar spune: „Acum slobozește pe robul tău Stăpâne"...

De observat că această icoană, deși reprezintă o scenă la patruzeci de zile după nașterea Domnului Iisus nu este înfățișat ca un prunc mic. Aceasta nu se întâmplă fără motiv, pentru că pruncul este Dumnezeu „Cuvântul cel fără de început al Tatălui, care a luat început în timp fără să se înstrăineze de dumnezeirea Sa."

În spatele Maicii Domnului stă proorocița Ana. Atitudinea ei exprimă inspirația profetică. În extremitatea din stânga, Iosif aduce ținând în cuta hainei sale (în alte icoane în colivie) două turturele sau doi pui de porumbei.

Aceste păsărele, așa cum spune fragmentul de mai jos din cântarea de la Vecernia sărbătorii arată pe creștinii dintre iudei și neamuri, precum și cele două testamente Noul și Vechiul a căror stăpân este Hristos:

„Cel ce se poartă pe Heruvimi
și este lăudat de Serafimi,
astăzi fiind adus în dumnezeiasca
biserică, după lege, șade ca
pe un scaun în brațele bătrânului;
și de Iosif primește
daruri vrednice de Dumnezeu,
o pereche de turturele, adică
neprihănita biserică și poporul

cel nou, cel ales din păgâni;
și doi pui de porumbei, ca
un începător al legii celei
vechi și celei noi"[32].

De remarcat că Întâmpinarea Domnului aparține acelor scene din cele douăsprezece praznice, care nu reprezintă creșterea persoanajelor și multe transformări în cursul veacurilor. În esență, în ciuda excepțiilor, personajele rămân aceleași.[33]

[32] Vezi Stihoavna la Vecernia Praznicului, Mineiul lunii Februarie, ed.cit. p. 24.
[33] Vezi Cons. Kalokiri, Eorte... op.cit. COL. 744.

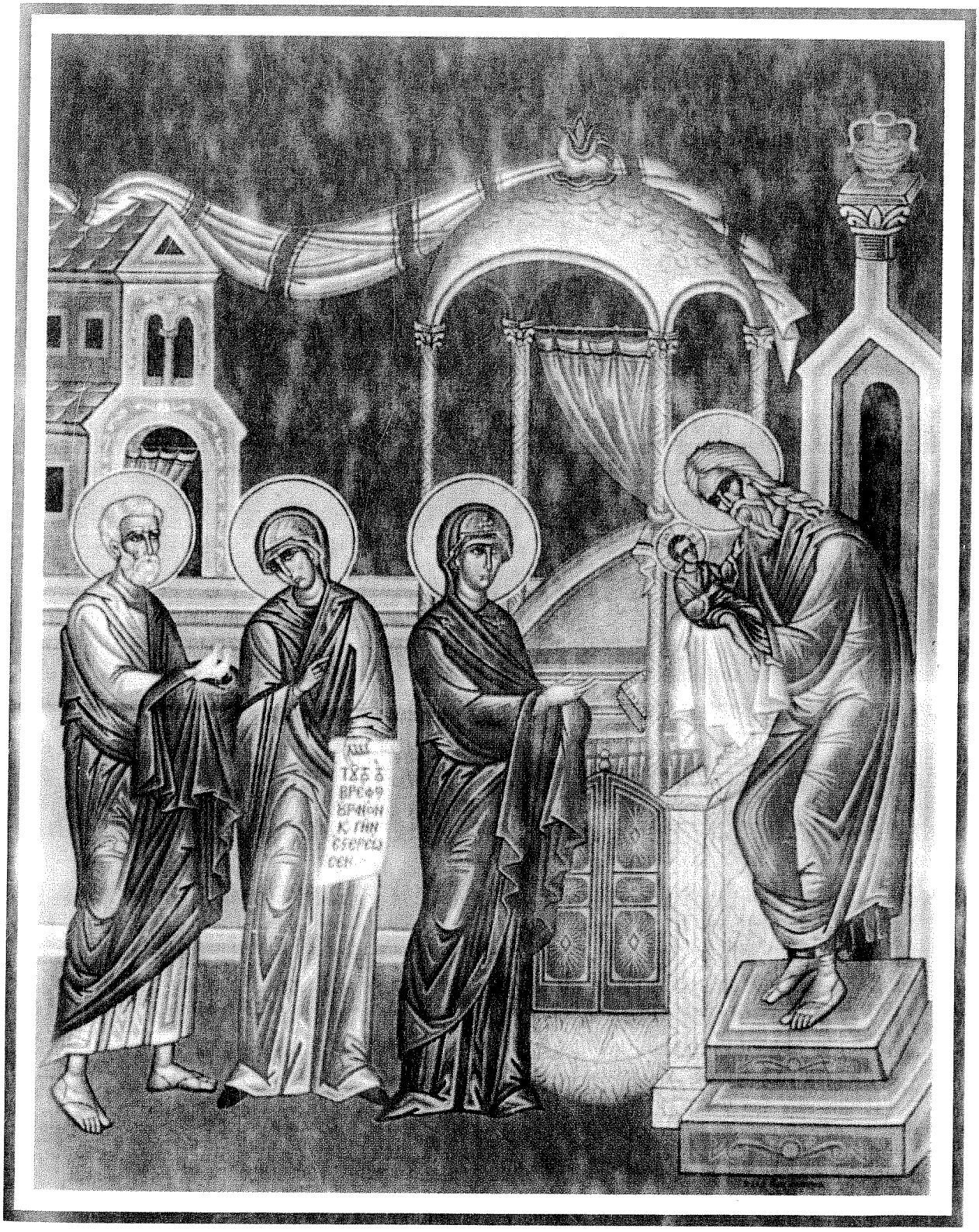

Întâmpinarea Domnului

BOTEZUL DOMNULUI

După principiul general, care este valabil în întreaga pictură bizantină în icoană, așa cum îl descrie Sfânta Evanghelie și îl sărbătorește Biserica noastră la slujba Botezului Domnului (Theofania), pictorul ortodox are temeiuri în mărturia Sf. Evangheliii și în învățătura Bisericii.

MĂRTURIA SFINTEI EVANGHELII

Mărturia din Sfintele Evanghelii ne informează, că în timp ce Sfântul Ioan Botezătorul predica și boteza la Iordan „a venit Iisus din Galileea la Iordan, către Ioan, ca să se boteze de către el. Ioan însă îl oprea, zicând: Eu am trebuință să fiu botezat de Tine și Tu vii la Mine? Și răspunzând Iisus a zis către el: Lasă acum, că așa se cuvine nouă să împlinim toată dreptatea. Atunci L-a lăsat. Iar botezându-Se Iisus, când ieșea din apă, îndată cerurile s-au deschis și Duhul lui Dumnezeu s-a văzut pogorându-se ca un porumbel și venind peste El. Și iată glas din ceruri zicând: Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit“ (Mt. 3,13–17). Așa cum vedem în textul de mai sus, Domnul a venit din Galileea la Iordan pentru a fi botezat, deși era fără de păcat. Ioan prin lumina Sfântului Duh I-a recunoscut Gândul că el, robul, pământeanul va boteza pe Stăpânul, pe Creatorul, l-a îngrozit. Așa cum spune un tropar de la slujba ceasurilor împărătești:

„Cutremuratu-s-a Înaintemergătorul
și a strigat, grăind:

cum va lumina
sfeșnicul pe Lumină?
Cum va pune mâna robul pe
Stăpânul?[34]

În sfârșit, Înainte Mergătorul a cedat și L-a botezat pe Domnul, ca să se împlinească voia lui Dumnezeu.

ÎNVĂȚĂTURA BISERICII

Biserica noastră sărbătorește Botezul Domnului, pentru că atunci s-a făcut arătarea Sfintei Treimi, despre care vorbește troparul sărbătorii:

„În Iordan botezându-te Tu,
Doamne, închinarea Treimii
s-a arătat, că glasul Părintelui
a mărturisit Ție, Fiu iubit pe
Tine numindu-Te, și Duhul, în
chip de porumb, a adeverit
întărirea Cuvântului. Cel ce
Te-ai arătat, Hristoase Dumnezeule,
și lumea ai luminat, slavă Ție"[35]

Al doilea motiv al sărbătoririi Botezului Domnului este legătura acestui eveniment cu taina dumnezeiască a Botezului. Domnul, botezându-Se, a sfințit apa, a făcut-o apă de curățire și împăcare cu Dumnezeu. Astfel, Botezul Domnului a deschis ușa Tainei Botezului. Această Taină este preînchipuită în Vechiul Testament, în afară de alte elemente, prin trecerea Mării Roșii și a Iordanului de către israeliți. În aceste împrejurări privitor la Marea Roșie și la Iordan, apele, în mod minunat, s-au despărțit și au lăsat trecerea liberă. Separarea Mării Roșii și secarea Iordanului se referă versetul din Psalmi „Marea a văzut și a fugit, Iordanul s-a întors

[34] vezi Slavă și acum, Ceasul întâi Minei, pe Ianuarie ed. a V-a, Ed. Institutului Biblic și de Misiune ortodoxă Buc. 1975, p. 103.
[35] vezi troparul, Mineiul pe luna Ianuarie, ed. cit. p. 137

înapoi". (Ps. 113, 3). Acest verset neschimbat, s-a schimbat parțial. Este ascultat în timpul sărbătorii Botezului Domnului. În cristelniță intrăm robi ai lui satana și ieșim liberi de legăturile lui, așa cum evreii au fost eliberați de robia egipteană.

DESCRIEREA ICOANEI

În partea de sus a icoanei există un semicerc, care simbolizează cerurile deschise. Cerurile fiind locașul Tatălui, în unele icoane ale botezului, Acesta apare cu o mână care binecuvântează. Din cerc se răsfrâng raze de lumină asupra Mântuitorului și în mijlocul lor, într-un cerc, se vede coborând Sfântul Duh în chip de porumbel.

În continuare, pictorul bizantin ne înfățișează curgerea Iordanului, pe care Domnul l-a sfințit cu botezul Său. Apar, la fel, stânci înalte, care formează un loc de trecere greu accesibil, printre care curge Iordanul cu un curs rapid. În mijlocul râului este Iisus Hristos gol, numai cu o pânză albă la mijlocul Său. Cu mâna dreaptă El binecuvântează apele; multe icoane cu ambele mâini; în altele Hristos este înfățișat ca și cum ar umbla, exprimând ideea că botezul Îi aparține Lui ca inițiativă. Sfânta Sa față, privegheind la marea taină care se face, exprimă seriozitate. Trupul Său este ca și când ar fi sculptat în lemn cu diferite forme scrise viu pe piept, pe umeri și pe pântece.

În icoană, Domnul calcă pe balauri. Reprezentarea se bazează pe psalmul 73, versetul 15: „Tu ai sfărâmat capul balaurului; datu l-ai pe el mâncare popoarelor pustiului", ca și pe fraza din rugăciunea Sfințirii apei celei mari: „Tu... și capetele balaurilor, care pătrunseseră acolo, le-ai zdrobit". Ea apare în pictură din epoca paleologilor. Așa cum am spus mai înainte, cele mai multe icoane ale Botezului înfățișează pe Domnul absolut gol. Așa Îl prezintă cântările sărbătorii. Goliciunea vrea să accentueze cât de mult Și-a micșorat Domnul slava și dumnezeirea Sa din iubire față de noi. Domnul S-a golit pe Sine, pentru a îmbrăca pe om cu slava cea veșnică.

Pe un mal al Iordanului se află Înainte Mergătorul. El are o mână pe capul Stăpânului; cealaltă este în poziție de rugăciune

pentru a exprima frica pe care i-a adus-o Sfântului Ioan Botezătorul voința Domnului ca el să fie botezătorul Său. În apropiere de Sfântul Ioan Botezătorul se pictează, de obicei, o secure care este așezată între ramurile unui pom. Ea ne amintește de cuvintele Înainte Mergătorului către farisei și saduchei: „Iată securea stă la rădăcina pomului, deci orice pom care nu face rod bun, se taie și se aruncă în foc" (Mt. 3, 10). Cu alte cuvinte, securea judecății dumnezeiești se află aproape de rădăcina pomilor, gata să taie din rădăcină pe fiecare om, care seamănă cu pomul neroditor.

Pe malul din față sunt înfățișate figurile a trei îngeri. Și ei participă la minunea cea mare. În cântarea sărbătorii se spune:

„Precum în cer tot așa și la
Iordan, puterile îngerești au
stat de față, cu cutremur și
cu mirare, privind la smerenia
cea mare a lui Dumnezeu: cum
Cel ce ține așezarea apelor
celor mai deasupra, a stat
în ape, purtător de trup,
Dumnezeul părinților noștri"[36]

Îngerii sunt gata să primească trupul Domnului și pentru aceasta, țin pânze în mâinile lor.

Două figuri omenești de mică statură se află în apele Iordanului [illegible] plecate spre Domnul. Una dintre figuri reprezintă pe un bărbat gol, care ține un ulcior. Altă figură, o femeie pe jumătate goală, stă pe un pește. Într-o mână ține un sceptru și în cealaltă o corabie mică. Aceste personaje sunt simbolice. Bărbatul simbolizează Iordanul, iar Femeia Marea Roșie.

În icoana Botezului, Sfântul Ioan Botezătorul și îngerii se pleacă în fața Domnului, Care se botează și către Care se pleacă cu frică și figurile alegorice ale bărbatului și femeii. Aceasta nu se petrece întâmplător. Persoana centrală a icoanei este Domnul Iisus Hristos. El trebuie să concentreze atenția credincioșilor, care privesc și se închină la icoana botezului.

[36] vezi Cântarea a VII-a la Utrenie, Mineiul pe Ianuarie, ed. cit. p. 146

Dionisie de Furna descrie în felul următor icoana botezului:

„Hristos stă gol în mijlocul Iordanului și Înainte Mergătorul în partea extremă a râului în dreapta lui Hristos, privește în sus și are mâna dreaptă pe capul lui Hristos, iar stânga o întinde în sus. Și deasupra este cerul și din acesta coboară Sfântul Duh. cu o rază spre capul lui Hristos și în această rază se afla aceste litere: „Acesta este Fiul Meu cel iubit, în care am binevoit". Și în stânga îngeri care stau cu evlavie și având întinse (aripile) în josul veșmintelor. Și dedesubt Înainte Mergătorul. În Iordan se află un om bătrân gol zăcând alături și privind în spatele lui pe Hristos cu frică și ținând un ulcior varsă apă din el și în jurul lui Hristos pești"[37].

După cum observăm din această descriere majoritatea elementelor sunt menționate în icoana botezului, deși descrierea este foarte pe scurt și fără explicații.

[37] vezi Op. cit. p. 88–89.

Botezul Domnului

SCHIMBAREA LA FAȚĂ

Schimbarea la față este una dintre minunile făcute de Domnul pentru a arăta dumnezeirea, măreția și puterea Sa. Despre aceasta vorbesc primii trei Evangheliști (Mt. 17, 1–8; Mc. 9 2–8; Lc. 9, 28–36). Cele relatate de către Sfinții Evangheliști le ascultă credincioșii la Sfânta Liturghie a sărbătorii Schimbării la față (6 August).

După tradiție, schimbarea la față a avut loc pe muntele Tabor. Iată cum istorisește Sfântul Evanghelist Matei această minune: „Și după șase zile Iisus a luat cu Sine pe Petru și pe Iacov și pe Ioan fratele lui, și i-a dus într-un munte înalt, de o parte. Și S-a schimbat la față, înaintea lor, și a strălucit fața lui ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina. Și iată Moise și Ilie, s-au arătat lor, vorbind cu El. Și răspunzând Petru a zis lui Iisus: Doamne, bine este nouă să fim aici; dacă voiești, voi face aici trei colibe: Ție una și lui Moise una și lui Ilie una. Vorbind el încă, iată un nor luminos, i-a umbrit pe ei și iată glas din nor zicând: „Acesta este Fiul meu Cel iubit, în care am binevoit; pe acesta să-L ascultați. Și auzind ucenicii, au căzut cu fața la pământ și s-au spăimântat foarte“ (17, 1–6).

În chip simplu, fără cuvinte de prisos Evanghelistul se referă la o împrejurare din viața Domnului la care au fost martori oculari Sfinții Apostoli Petru, Iacov și Ioan. Cântarea de la Utrenia praznicului descrie astfel această minune:

„Cela ce mai înainte de veci
este Dumnezeu Cuvântul, carele

cu lumina ca și cu o haină te
îmbraci, schimbându-Te la față
înaintea ucenicilor Tăi, mai mult
decât soarele Cuvinte ai strălucit"[38].

Fața Domnului a strălucit de lumina cea neapropiată a slavei Sale celei dumnezeiești, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina. Două persoane deosebite din Vechiul Testament, Moise și Ilie s-au înfățișat în acel moment înaintea strălucirii dumnezeiești. Ei vorbesc cu Domnul despre cele ce urmează să se întâmple Acestuia, adică despre moartea Sa aducătoare de mântuire, care urmează să aibă loc în Ierusalim.

Sfinții părinți explică motivul pentru care sunt menționate aceste două personaje din Vechiul Testament alături de Domnul la schimbarea la față. Ei reprezintă legea și proorocii. În al doilea rând amândoi s-au învrednicit de o vedere tainică a lui Dumnezeu; unul în muntele Sinai și altul în muntele Carmel. În al treilea rând Moisi reprezintă pe cei morți, iar Ilie care s-a înălțat la cer pe un car de foc, reprezintă pe cei vii. În felul acesta să învețe că Domnul are putere asupra morții și a vieții. El ține și pe cele de sus și pe cele de jos: „Și vorbind împreună cu Hristos Moisi și Ilie, a arătat, că peste cei vii și peste cei morți stăpânește"[39].

În plus, prezența lui Moisi și Ilie la Schimbarea la față a subliniat unitatea dintre Vechiul și Noul Testament. Vechiul Testament L-a vestit dinainte pe Mesia prin prooroci, iar Noul Testament L-a prezentat propovăduitor și făcător de minuni.

La Schimbarea la față avem și înfățișarea Sfintei Treimi.

Tatăl Care numește pe Domnul Fiul Său Cel iubit, Dumnezeu și om. Domnul Care se schimbă la față și Duhul Sfânt, împreună cu Domnul prin norul luminos. Se pune întrebarea: Cum au văzut faptul minunat al Schimbării la față ucenicii Mântuitorului, care-L însoțeau? Despre aceasta ne informează Condacul sărbătorii:

„În munte Te-ai schimbat la față;
Și pe cât au cuprins ucenicii

[38] vezi stihira a II-a la Laude, Mineiul pe luna August ed. a III a, Tipografia cărților bisericești, Buc. 1929, p. 84.

[39] vezi stihira a III-a la Vecernia praznicului, Mineiul pe luna August ed. cit. p. 70

Tăi, Slava Ta Hristoase, Dumnezeule,
au văzut, că dacă Te vor vedea
răstignit să cunoască patima
cea de bunăvoie și lumii să
propovăduiască, că Tu ești cu
adevărat raza Tatălui"[40].

Cele ce Sfinții Evangheliști relatează în legătură cu Schimbarea la față este rezumat în acest imn al Bisericii noastre. El ne spune că ucenicii au văzut slava dumnezeiască „pe cât au cuprins", adică, „pe cât le era cu putință", așa cum spune troparul sărbătorii. Apostolii fiind oameni, nu puteau să vadă toată slava dumnezeiască a Domnului.

În al doilea rând aflăm din Condacul, ca și din alte imne ale sărbătorii scopul Schimbării la față, ca să înțeleagă și ucenicii Săi când Îl vor vedea răstignit pe cruce, că patima Sa este de bunăvoie. Astfel, plini de credință și convingere, vor vesti lumii dumnezeirea Sa. Se cuvenea, așadar, „ca văzând minunile Tale, să nu se înfricoșeze de patimile Tale"[41].

Muntele Tabor este înfățișat cu trei înălțimi. Deasupra, pe culmea cea mai înaltă, în mijlocul icoanei stă Domnul în picioare și în spate, în cadrul slavei de lumină, în care este înscris un pătrat de culoare roz. Veșmintele Domnului sunt albe cu ușoare nuanțe. Cu dreapta binecuvântează, iar în stânga ține un sul de hârtie înfășurat.

Cu toate că la Schimbarea la față Și-a arătat puterea Sa dumnezeiască, totuși Domnul este prezentat și în această icoană, ca pretutindeni, smerit.

În dreapta este pictat proorocul Ilie și în stânga proorocul Moisi, care stau pe două culmi mai joase și se închină cu evlavie; Ilie vorbind cu Hristos Domnul, iar Moisi ținând tablele legii. Mai jos, în mijlocul stâncilor, se află căzuți jos cei trei ucenici Petru, Iacov și Ioan, acoperindu-și fața cu uimire. Ioan este prosternat la pământ, Iacov răsturnat și aruncat de puterea cea mai presus de fire. Pe fața lor este întipărită spaimă mare și extaz. Aceasta corespunde cu cele relatate de Evanghelist: „Și auzind ucenicii, au căzut cu fața

[40] vezi Utrenia praznicului, Mineiul lunii August, ed. cit. p. 80.
[41] vezi stihira I a de la Vecernia praznicului, Mineiul lunii August, ed. cit. p. 70.

la pământ și s-au spăimântat foarte" (Mt. 17,6) și cu cele pe care le cântă credincioșii la acest Praznic:

„Pentru acesta și în jos la
pământ se uitau, neputând răbda
să vadă strălucirea slavei celei
neapropiate a feței Tale"[42].

În multe icoane ale Schimbării la față, când există suficient zid pentru a fi acoperit cu pictură, se pictează în spatele muntelui, pe de o parte Hristos, Care urcă pe munte împreună cu cei trei ucenici și iarăși pe cealaltă parte a muntelui aceiași coborând de pe munte, iar Hristos, la coborâre, îi binecuvântează, zicându-le să nu spună nimănui cele ce au văzut, cum de fapt, istorisește și Sfântul Evanghelist. Aceste două scene sunt din timpul paleologilor.

Descriind mai pe scurt această icoană Dionisie de Furna o prezintă astfel:

„Un munte cu trei culmi și pe culmea din mijloc Hristos stând cu veșminte albe și binecuvântând. Și în jurul său lumină cu raze.â Și pe înălțimea din dreapta proorocul Moisi, tablele legii, iar în stânga proorocul Ilie, stând amândoi rugători și privind spre Hristos. Și dedesubtul lui Hristos, Petru, Iacov și Ioan zăcând la pământ și privind sus ca în extaz și înapoi iarăși într-o parte a muntelui, Hristos urcând cu cei trei apostoli și arătându-le culmea muntelui, și din nou în cealaltă parte a muntelui, apostolii coborând cu frică și privind înapoi și Hristos înapoia lor binecuvântându-i"[43]

[42] vezi Sedealna la Utrenia Praznicului, Mineiul lunii August, ed. cit. p. 75
[43] vezi Dionisie din Furna, op. cit. p. 97

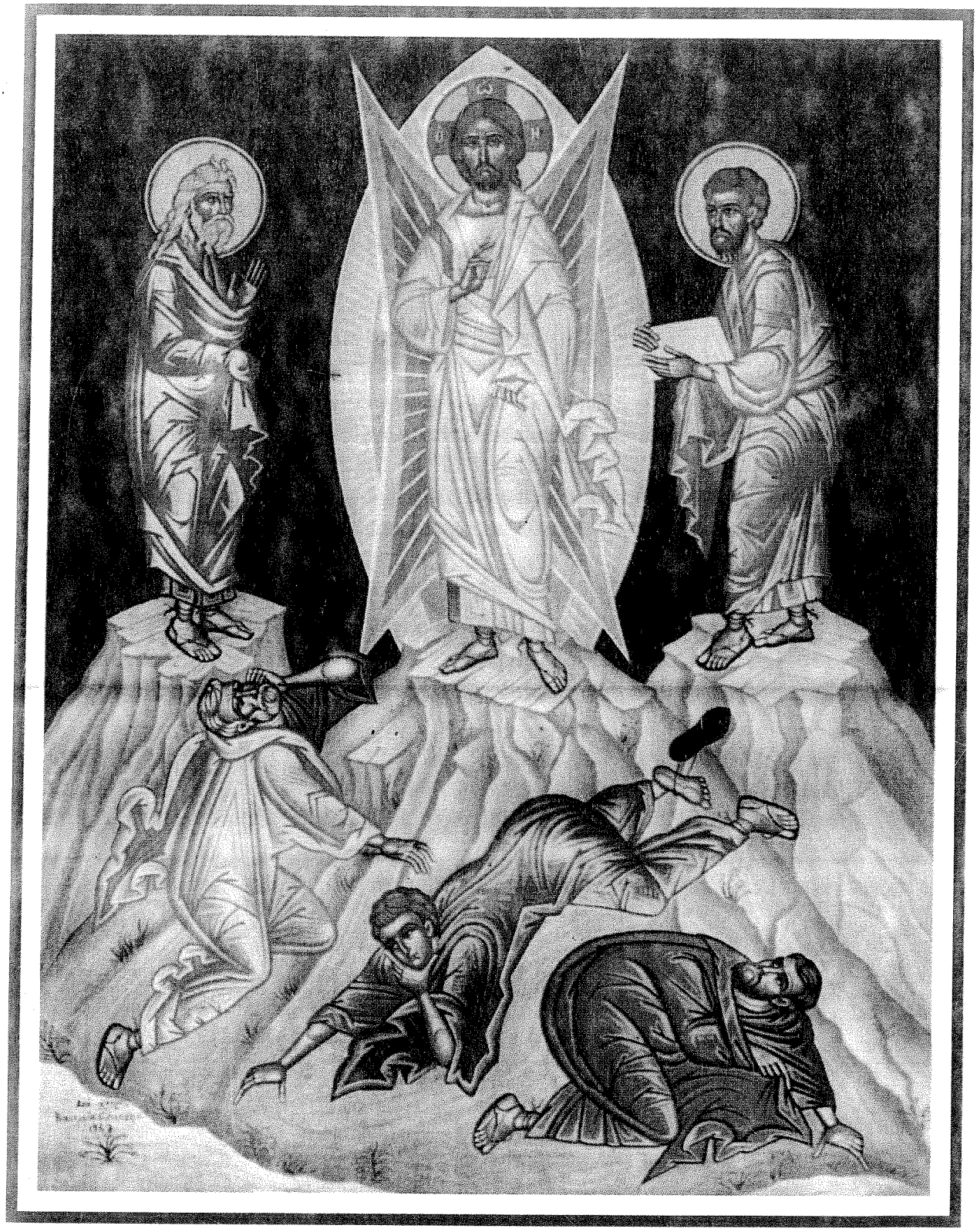

Schimbarea la Față

Icoana Schimbării la față are o importanță deosebită pentru credincios. Ea devine motiv de sfântă meditație ca orice icoană bizantină, pentru credinciosul care i se închină și o sărută. În acesta îi vin în ajutor cântările bisericești de la schimbarea la față. Acestea accentuează atât scopul principal al evenimentului, care este prevestirea morții și învierii, cât și slava credincioșilor în împărăția lui Dumnezeu: O cântare a praznicului arată că Domnul S-a schimbat la față pentru a arăta, că toți cei care vor străluci în virtuți, „se vor învrednicii dumnezeieștii slave“[44].

În alte cântări Domnul, Care se schimbă la față este rugat, să lumineze sufletele noastre cu lumina taborică: „strălucească și nouă păcătoșilor lumina Ta cea pururea fiitoare“[45].

În timp ce privește această icoană, credinciosul are în minte cunoscuta rugăciune a Bisericii: „Hristoase lumina cea adevărată, Care luminezi și sfințești pe tot omul care vine în lume, să se însemneze peste noi lumina feței Tale, ca în ea să vedem lumina cea neapropiată, îndreptează pașii noștri spre lucrarea poruncilor Tale, cu mijlocirile Prea Curatei Maicii Tale și ale tuturor sfinților Tăi. Amin“.

[44] vezi Stihira a III-a de la Vecernie, Mineiul lunii August ed. cit. p. 70.
[45] vezi troparul, Idem, ed. cit. p. 70

ÎNVIEREA LUI LAZĂR

Ultima sâmbătă a Postului Mare se numește Sâmbăta Sfântului și dreptului Lazăr, pentru că atunci Sfânta noastră Biserică pomenește învierea iubitului prieten al Domnului, Lazăr. Despre această minune ne informează pe larg Sfântul Evanghelist Ioan (11, 1–45) care istorisește cele în legătură cu boala și moartea lui Lazăr și cum a mers Domnul în Betania, unde locuia Lazăr cu surorile sale Maria și Marta, pentru a-l învia.

Avem impresia la început ~~că~~ Domnul pregătește această minune. Vine în Betania la patru zile după moartea prietenului Său, deși a fost vestit de către casnicii săi, despre boala lui Lazăr. Această boală nu-L neliniștește, pentru că, „Această boală nu este spre moarte, ci pentru slava lui Dumnezeu ca prin ea, Fiul lui Dumnezeu să Se slăvească" (In. 11.4). ~~Apoi~~, în continuare, după două zile, vestește ucenicilor Săi că prietenul Său „a adormit. Mă duc să-l trezesc" (In. 11, 11). Apoi, în opoziție cu celelalte minuni, după săvârșirea cărora, Domnul interzice să se facă cunoscute tuturor, această minune se face public, tocmai pentru a fi cunoscută și oamenii să creadă în dumnezeirea Sa. Pentru a înțelege efortul pictorului ortodox în a înfățișa minunea în icoana aceasta, dăm câteva fragmente din Evanghelia Sărbătorii: „Și a zis Iisus: Unde l-ați pus? Și a zis Lui: Doamne, vino și vezi. Și a lăcrimat Iisus... Deci suspinând iarăși Iisus, a mers la mormânt. Și era o peșteră și o piatră era așezată pe ea. Iisus a zis ridicați piatra. Marta sora celui răposat a zis: Doamne, deja miroase că este de patru zile... au ridicat piatra, unde era mortul întins. Iar Iisus cu glas mare a strigat:

Lazăre vino afară. Și a ieșit mortul fiind legat la picioare și la mâini cu fâșii de pânză și fața lui era înfășurată cu mahramă. Iisus le-a zis: Dezlegați-l și lăsați-l să meargă" (In. 11, 34–44).

Așa după cum se vede mai sus, Domnul, în timpul învierii lui Lazăr, a arătat cele două firi ale Sale: firea omenească și firea dumnezeiască. Prima s-a arătat la întrebarea: „Unde l-ați pus"? și prin lacrimile Sale. În același timp se arată și firea dumnezeiască. O vedem în cunoaștere dinainte a morții lui Lazăr și în porunca sa atotputernică: „Lazăre, vino afară"!, care a readus la viață pe cel mort de patru zile. Arătarea în același timp a celor două firi ale Domnului în timpul acestei minuni o subliniază și cântarea praznicului:

„Învierea și viața oamenilor fiind
Tu, Hristoase, ai venit la mormântul
lui Lazăr, adeverindu-se cele
două firi ale Tale, îndelung Răbda-
torule, că din fecioară curată ai
venit, Dumnezeu și om; căci ca un
om ai întrebat: Unde s-a îngropat?
Iar ca un dumnezeu ai înviat, cu
voia Ta cea de viață aducătoare, pe
cel mort de patru zile"[46].

Învierea lui Lazăr a fost cea mai bună dovadă despre învierea lui Hristos și în același timp, un preludiu al învierii celei de obște, a învierii morților.

Slujba sărbătorii pune în lumină ambele adevăruri:

„Pe Lazăr cel mort de patru zile
L-ai înviat, Hristoase, din iad, mai
înainte de moartea Ta, sfărâmând
puterea morții și printr-unul iubit
mai înainte vestind slobozirea
tuturor oamenilor din stricăciune"[47].

[46] vezi stihira I-a la Laude. Triod. op. cit. p. 458
[47] ibidem, stihira a II-a de la Laude

În sfârșit este de observat că, slujba din Sâmbăta lui Lazăr și cea din Duminica Floriilor au același tropar. Cântările celor două sărbători se amestecă. Motivarea este că aceste două evenimente din viața Domnului, s-au petrecut în două zile care s-au succedat și premerg patimei și Învierii Lui.

Troparul comun celor două sărbători arată împrejurarea în care s-a făcut minunea:

„Învierea cea de obște mai înainte
de patima Ta încredințând-o pe
Lazăr din morți l-ai sculat,
Hristoase Dumnezeule. Pentru aceasta
și noi, ca pruncii, semnele biruinței
purtând, Ție biruitorul morții grăim:
Osana, Celui dintru înălțime! Bine
ești cuvântat, Cel ce vii întru
numele Domnului“[48].

DESCRIEREA ICOANEI

Urmând descrierea din Sfânta Evanghelie, Dionisie de Furna scrie: „Un munte cu două culmi și în spate o cetate care se vede puțin. Și evreii ies prin poarta ei, fiind văzuți până la mijloc, dincolo de munți plângând. Și înaintea muntelui un mormânt și un om ridică de pe el piatra și Lazăr stând la mijlocul mormântului și alt om desfăcându-i (fășiile) și Hristos stând de cealaltă parte cu o mână binecuvântează și cu o alta ținând o hârtie zicând: „Lazăre, vino afară“ și înapoia lui Hristos Apostolii și la picioarele Lui Marta și Maria, care se închină Lui“[49].

Spre deosebire de celelalte icoane, care sunt mai greu accesibile simțurilor, această icoană este ca și pipăirea coastei Domnului de către Toma. Este o prezentare fără sens ascuns și se face imediat înțeles ceea ce se transmite. Icoana transmite partea

[48] vezi troparul la Sâmbăta lui Lazăr și la Duminica Floriilor, Triod ed. cit. p. 451 și 464

[49] Op. cit. p. 101

naturală a icoanei, fiind accesibilă înțelegerii umane ca și atunci când s-a făcut minunea. Icoana dă orice amănunt, precum este descrisă de Sf. Evanghelie.

Amănuntele arată câtă însemnătate a dat Biserica acestei minuni, pe care a săvârșit-o Mântuitorul înainte de patima și moartea Sa pe cruce.

Întâi de toate reprezentarea ne transportă în afara orașului, pe munte, în care, după obiceiul iudeilor, a fost săpat și mormântul lui Lazăr. Și aici domină figura lui Hristos. Atitudinea lui exprimă măreție și putere dumnezeiască. În mâna stângă, așa cum stabilește și Dionisie de Furna în descrierea icoanei, Domnul ține o hârtie, iar în dreapta, pentru a exprima într-o astfel de mișcare, porunca pe care o dă Domnul de a se ridica piatra de pe ușa mormântului, îmbinată cu porunca Sa: „Lazăre, vino afară". Lazăr învie. Distingem „mahrama" cu care era legat capul său și fâșiile de pânză, care țineau împreună trupul său. Fața lui lividă și copleșită, trădează ieșirea sa din iad. Unul din mulțimea înlătură fâșiile de pe trupul lui Lazăr. Acesta, ca și cei care se află în apropiere de mormânt, închide gura și își întoarce nasul, din cauza mirosului care se răspândește din trupul lui Lazăr. În spatele Domnului se disting ucenicii Săi. Surprinderea și mirarea, care a fost provocată de minune apare pe fețele tuturor ucenicilor și a celor care se găseau acolo. Alături de picioarele Domnului sunt pictate surorile lui Lazăr, Maria și Marta. Ele sărută cu recunoștință picioarele Mântuitorului. Le vedem într-o atitudine demnă și în întristare.

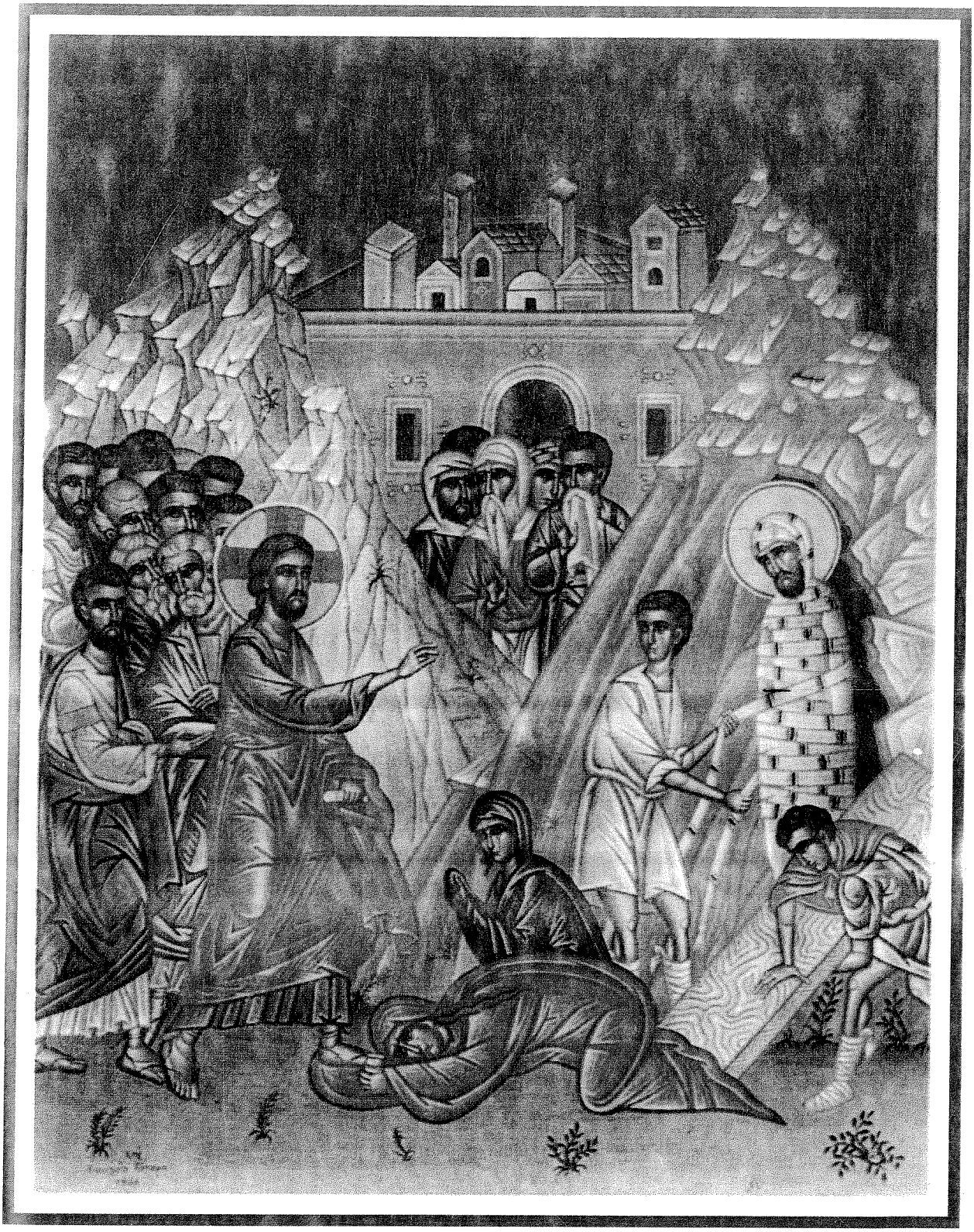

Învierea lui Lazăr

Toate amănuntele din acest eveniment care apar vizibile din lumea aceasta au întărit pe mulți în credință, fiindcă aici se află un trup omenesc obișnuit, pe care voința lui Dumnezeu, l-a readus la viață.

Icoana Învierii lui Lazăr îndeamnă pe credincios să-și amintească de cuvintele Domnului: „Eu sunt învierea și viața. Cel ce crede în Mine, deși va muri va fi viu. Și tot cel ce trăiește și crede în Mine nu va muri în veci" (In. 11, 25–26).

DUMINICA FLORIILOR

Duminica Floriilor este sărbătoarea intrării Domnului în Ierusalim cu câteva zile înainte de patima Sa.

Minunea Învierii lui Lazăr pe care a făcut-o Domnul cu o zi înainte de a intra în Ierusalim a stârnit curiozitatea iudeilor și mulți dintre ei s-au grăbit să meargă în Betania să vadă pe Lazăr cel înviat din morți „A doua zi mulțime multă dintre iudeii, care veniseră la sărbătoare, auzind că Iisus vine în Sfânta Cetate, au luat ramuri de finic și au ieșit întru întâmpinarea Lui, strigând: Osana! Binecuvântat ești cel ce vine întru numele Domnului Împăratul lui Israel! Și Iisus găsind un asin tânăr, a șezut pe el, precum este scris: Nu te teme, fica Sionului! Iată Împăratul tău vine, șezând pe mânzul asinului" (In. 12; 12–15).

Așa cum vedem din ultimul verset al fragmentului de mai sus, intrarea triumfală a lui Mesia în Ierusalim s-a făcut după cum este scris în vechiul Testament de către profetul Zaharia. El a profețit că Mesia va veni la „fica Sionului", adică în Ierusalim, ca împărat drept, blând, pașnic, șezând pe un asin tânăr. Asinul tânăr nu putea ține jugul. El simbolizează pe creștinii dintre idolatri, care înainte de a crede în Hristos Domnul, n-au fost instruiți să poarte jugul și să țină greutatea legii dumnezeiești. Acest sens alegoric al asinului tânăr o subliniază cântările sărbătorii.

Ramurile de finic, pe care le țineau mulțimile, care aclamau pe Domnul sunt simbol al biruinței și a bucuriei. Era obicei la iudei să țină în mâinile lor astfel de ramuri când primeau persoane oficiale. Ramurile de finic în catacombele primilor creștini simbolizează convingerea lor în victoria credinței creștine.

Așa cum vom vedea mai jos la înfățișarea icoanei Duminicii Floriilor se disting mulți copii. Cu ramuri de finic în mâini ei primesc împreună cu cei mari pe Domnul. Unul s-a urcat într-un copac de finic și cu securea taie ramuri de finic și le aruncă la pământ. În unele icoane se prezintă un copil care dă o ramură asinului ca să mănânce.

În sfârșit, alți copii întind pe drum hainele lor, pentru ca Hristos Domnul să treacă peste ele. Se ivește, totuși, întrebarea: de unde este informat pictorul ortodox despre rolul copiilor la intrarea Domnului în Ierusalim? În această parte Sfânta Evanghelie nu aduce nici o lămurire. Simplu ea referă că mulțimea a întins veșmintele pe cale, alții au tăiat ramuri de copaci și le-au întins pe cale (Mt. 21, 8).

În această problemă pictorul ortodox se sprijină pe tradiția Bisericii, care ne lasă să înțelegem cele spuse de Sf. Evanghelist Matei, care ne relatează despre aclamațiile copiilor la sfârșitul primirii (Mt. 21, 15–17) și Evanghelia apocrifă a lui Nicodim: „Și copiii evreilor țineau ramuri în mâinile lor și strigau".

Când Domnul a alungat din templu pe negustori, care au prefăcut casa de rugăciune în peșteră de tâlhari și a vindecat pe șchiopi și pe orbi, se auzeau cuvintele copiilor, care aclamau pe Domnul cu „Osana Fiul lui David". În fața fariseilor indignați, Domnul le amintește versetul psalmistului „Din gura pruncilor și a celor ce sug, ai săvârșit laudă" (Ps. 8, 2). Adică din gura pruncilor și a copiilor mici, care încă sug, a făcut Dumnezeu un imn desăvârșit. Imnele și aclamațiile, revărsarea bucuriei copiilor nevinovați, era firesc să se audă și să se spună în timpul primirii Domnului de către copii, care erau membri ai familiilor iudaice.

Pictorul ortodox, plasând pe copii în mulțimea care-L primește pe Domnul, în afară de faptul că rămâne fidel tradiției, cum se arată în cântările sărbătorii, el satisface o cerință sufletească a credincioșilor. Adică, pentru credincioșii, care cunosc din Sfintele Evanghelii, cât de mult iubea Domnul pe copii, ar fi fost fără sens primirea în cauză, fără participarea copiilor. Iudeii așteptau pe Mesia ca pe un împărat triumfător, cu putere materială, ca unul care pedepsește și răzbună pe dușmanii lui Israel. Primirea iudeilor a fost premeditată, pentru că ei sperau ca Mesia să le dea în schimb

cinste și slavă. În cazul dat numai copiii au fost nevinovați și sinceri. Ei au presimțit oarecum măreția Domnului, iar imnele lor au fost sincere și au provenit de la izvor.

Atitudinea opusă a copiilor fără răutate, în contrast cu atitudinea mulțimii iudaice, o subliniază o cântare de la Vecernia Sărbătorii care zice:

„lăudând pruncii pe Acesta pe care
Îl pizmuiesc părinții"[50].

Așa se justifică îndemnul Bisericii către credincioși să laude pe Domnul „ca pruncii".

DESCRIEREA ICOANEI

Intrarea Domnului în Ierusalim a fost triumfală. Mulțimile, care au oprit intrările străzilor, entuziasmul care a dominat în timpul primirii și aclamațiile, care se auzeau, a constituit o atmosferă sărbătorească. Această atmosferă este descrisă de pictorul bizantin în culori vii, așa cum se vede construcția, care reprezintă Ierusalimul și în veșmintele pe care le întind copiii pe cale. Veșmintele întinse pe cale, făcută în icoană de către copii, a fost o manifestare de cinstire a iudeilor, care se făcea numai pentru un împărat care își lua această demnitate, a unuia care era uns. Domnul se numește Mesia, cel uns. Copiii întind haine pe cale, fiindcă cei în vârstă L-au aclamat ca pe un împărat din această lume. Din două grupe de persoane, unul este al apostolilor, care urmează pe Domnul și altul al bărbaților, a femeilor și al copiilor, care ies din cetate pentru a întâmpina pe Domnul. Între cele două grupuri este înfățișat impunător Domnul. Astfel, plecând ușor capul către apostoli, îi binecuvântează cu mâna dreaptă. El are o expresie a feței îndurerată. Intrarea Sa în Ierusalim era cale spre patimă. Domnul, cu firea Sa dumnezeiască cunoștea că, cei care îl aclamau ca împărat, peste puține zile, îl vor blestema ca rău făcător.

[50] vezi „Și acum", la Vecernia Mare, Triod, ed. cit. p. 444

Dacă atunci strigau „Osana... mai târziu, vor striga „Ia-l, ia-l și răstignește-l".

Biserica noastră, care prin icoanele și rugăciunile și la sfintele slujbe ne face părtași la iconomia dumnezeiască, ne cheamă să slăvim pe Domnul participând la patima Sa, mergând împreună cu El și răstignindu-ne împreună cu El.

Iată cum prezintă o cântare a praznicului această obligație a noastră în calitate de membri ai Bisericii:

> *„Astăzi harul Sfântului Duh pe noi*
> *ne-a adunat, și toți lăudând crucea Ta,*
> *zicem: Bine ești cuvântat Cel ce vii*
> *în numele Domnului: Osana, Celui*
> *dintru înălțime"!*[51].

Dionisie din Furna descrie icoana astfel: „O cetate și în afară un munte și Hristos șezând pe un asin și binecuvântând și în spate apostolii și înaintea lui Hristos, deasupra muntelui un copac și în copac copii tăind ramuri cu securea și le aruncă la pământ și alt copil urcând și privind jos pe Hristos. Și sub asin alți copii unii țin ramuri, alții se joacă, alții întind veșminte, alții își scot spini din picioare. Și în afara porții cetății, bărbați iudei și femei ținând copii în brațe și pe umeri, ținând și ei ramuri și alții de pe ziduri și de la ferestrele cetății privind pe Hristos"[52].

De remarcat în această descriere rolul important pe care îl au copiii la primirea Domnului. Dacă la început icoana era redusă la mai puține personaje, din epoca paleologilor copiii au întâietate față de iudei, purtând ramuri, tăind ramuri de finic, întinzând veșminte pe cale. La intrarea în Ierusalim nu sunt menționați în Sf. Evanghelii copii, ci numai după ce a avut loc intrarea triumfală, după ce Domnul a intrat în templu și a alungat pe vânzători. Atunci arhiereii și cărturarii „au auzit pe copii strigând în templu și zicând: Osana" (Mt. 21, 12–17).

Relatarea apocrifelor (Acta Pilati) și imnele bisericești au legat apariția copiilor de momentul intrării Domnului în Ierusalim.[53]

---

[51] vezi Slavă... la Stihoavnă, Triod, ed. cit. p. 463

[52] vezi Op. cit. p. 101–102.

[53] vezi Const. Kalokiri, Eorte... col. 751.

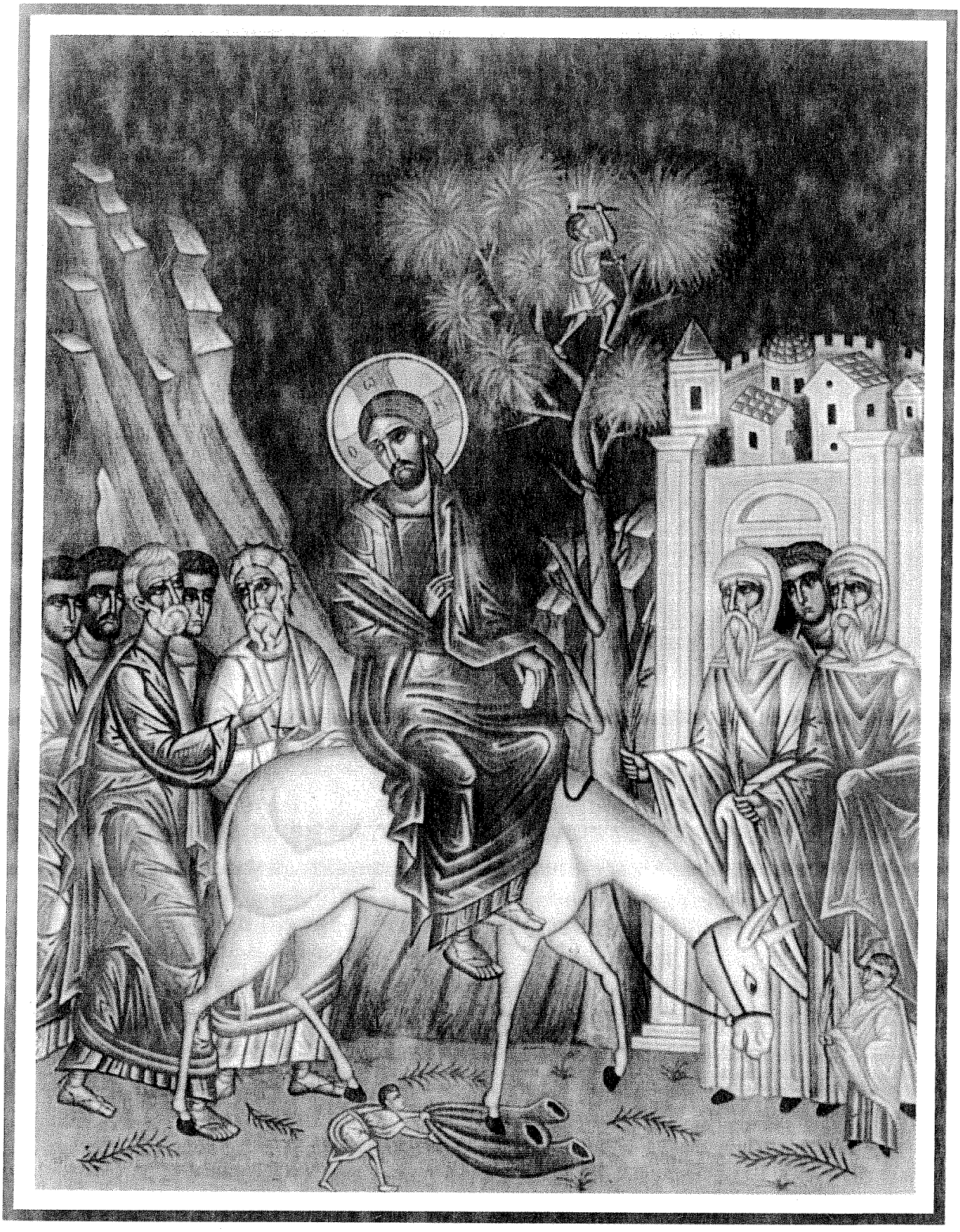

Intrarea în Ierusalim

RĂSTIGNIREA DOMNULUI

Slujbele Sfintei noastre Biserici sunt pline de învățătură, cu privire la Rstignirea Domnului. Perioada săptămânii cele mari din postul Sfintelor Paști și îndeosebi Vinerea mare, ocupă un loc special. Aici cântările se referă la diferitele stări ale înfricoșatelor patimi ale Domnului. Ele produc fiori de evlavie în sufletele credincioșilor, care ascultă în biserică cuvintele: „În sfânta și marea Vineri se prăznuiesc sfintele și mântuitoarele și înfricoșătoarele patimi ale Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos: scuipările, lovirile peste față, palmele, insultele, batjocurile, haina de porfiră, trestia, buretele, oțetul, piroanele, sulița și înainte de toate Crucea și moartea, pe care le-a primit de bunăvoie pentru noi. Se mai face pomenire de tâlharul recunoscător, care a fost răstignit împreună cu El“[54].

Nucleul predicii Apostolilor a fost tema răstignirii. Pentru iudei, Iisus Hristos Cel răstignit, este sminteală, pentru păgâni nebunie, iar pentru cei chemați este puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu (I Cor. 1, 23–24).

În răstignirea Domnului Sfânta noastră Biserică vede dragostea lui Dumnezeu față de omul păcătos, smerenia și ascultarea Fiului lui Dumnezeu. Sfântul Apostol Pavel în epistola sa către Filipeni spune: „S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor și la înfățișare aflându-Se ca un om. S-a smerit pe Sine, „ascultător făcându-Se până la moarte și încă moartea pe cruce“ (2, 7–8).

---

[54] Vezi sinaxarul de la Denia de joi seara la slujba Sfintelor patimi, Triod ed. cit. p. 526.

Cu moartea Sa pe cruce Domnul a șters zapisul păcatelor noastre, a desființat stăpânirea morții, a deschis ușile închise ale Raiului și a dăruit viață și înviere noului popor a lui Dumnezeu, care sunt credincioșii Bisericii. Crucea este expresia concretă a tainei creștine, a biruinței în înfrângere, a slavei în smerenie, a vieții în moarte, simbolul lui Dumnezeu Cel Atotputernic, Care a binevoit să se facă om și să moară ca un rob pentru ca să mântuiască creatura Sa.

Imnele Bisericii noastre îndeosebi în Vinerea cea Mare sunt pline de astfel de antiteze. La Vecernia din Joia mare, într-o atmosferă solemnă de tăcere, auzim rostindu-se în bisericile noastre:

„Astăzi a fost spânzurat pe lemn,
Cel ce a spânzurat pământul pe ape.
Cu cunună de spini
a fost încununat Împăratul
îngerilor. Cu porfiră mincinoasă a fost
îmbrăcat Cel ce îmbracă cerul cu
nori. Loviri peste obraz a luat Cel
ce a slobozit în Iordan pe Adam
Cu piroane a fost pironit Mirele
Bisericii. Cu sulița a fost împuns
Fiul Fecioarei! Închinămu-ne patimilor
Tale, Hristoase. Arată-ne nouă și
slăvită învierea Ta"[55]

Din pericopele evanghelice, care se citesc la slujba Sfintelor patimi, după imnul de mai sus, vom selecta acele versete, care ne vor ajuta la descrierea sfintei icoane a răstignirii: „Și L-au dus (pe Domnul) în locul Golgota, care se tâlcuiește locul răstignirii, Și i-au dat să bea vin amestecat cu smirnă, iar El n-a primit. Și după ce l-au răstignit, au împărțit hainele Lui, aruncând sorți cine să, le ia... Și era înscrisă pricina Împăratul iudeilor. Și împreună cu El au răstignit doi tâlhari, unul de-a dreapta și altul de-a stânga Lui... și cei care treceau pe cale îl huleau... Asemenea și arhiereii între ei își

[55] Vezi Antifonul al 15-lea joi seara Triod, ed. cit. p. 531–532.

băteau joc, împreună cu fariserii zicând: pe alții i-a mântuit, iar pe sine însuși nu poate să se mântuiască... Stăteau lângă crucea lui Iisus Maica Sa și sora Maicii Sale Maria lui Cleopa și Maria Magdalena. Iar Iisus văzând pe Maica Sa și pe ucenicul pe care-l iubea stând de față a zis Maicii Sale: femeie iată fiul tău. Apoi a zis ucenicului iată mama ta... Era cam la ceasul al șaselea și s-a făcut întuneric peste tot pământul până la ceasul al nouălea și s-a întunecat soarele și s-a sfâșiat catapeteasma templului la mijloc. Și strigând cu glas mare Iisus a zis: Părinte în mâinile Tale îmi dau duhul. Și după ce a zis acestea Și-a dat duhul. Și văzând sutașul ceea ce s-a întâmplat, a slăvit pe Dumnezeu zicând: Cu adevărat omul acesta a fost drept."

Așa după cum vedem din Sfintele Evanghelii pe Golgota Domnul este răstignit pe cruce de bună voie. Alături sunt răstigniți cei doi tâlhari. Maica Sa stă alături de cruce împreuă cu celelalte femei și cu Ioan. În același loc se mișcă cărturarii și fariseii, precum și soldați și alți oameni din mulțimea iudeilor. Aceste persoane nu sunt pictate toate în icoana răstignirii.

În afară de Domnul răstignit, Maica Sa, Ioan și o femeie, sau două, restul se consideră ca nefiind necesare, pentru a se păstra simplitatea strictă a icoanei bizantine. În această simplitate s-a creeat o icoană de sinteză, reducând persoanele la cele de bază: Maica Domnului, Sfântul Ioan, însoțite câteodată de o sfântă femeie și de sutaș.

Dionisie de Furna reprezentând o perioadă din evoluția acestei picturi descrie icoana răstignirii cu mai multe personaje: „Un munte și pe el Hristos răstignit și de o parte și de alta a Sa doi tâlhari răstigniți: unul de-a dreapta cu barba rotundă zicând către Hristos: „Pomenește-mă, Doamne, când vei veni întru împărăția Ta". Iar cel din stânga, întors înapoi, tânăr imberb zice: Dacă ești Hristos, mântuiește-Te pe tine și pe noi". Și la extremitatea de sus a crucii lui Hristos o inscripție prinsă în cuie cu aceste litere: I.N.R.I. Iar în partea de jos, în dreapta un ostaș călare pe un cal și cu sulița străpungând coasta dreaptă a Domnului și curge din ea sânge și apă și înapoia lui Născătoarea de Dumnezeu leșinată și celelalte femei mironosițe ținând-o. Și în apropiere de ea Ioan Teologul stând cu întristare și având mâna sa pe umărul obrazului și sfântul Longhin

sutașul privind pe Hristos, având mâna ridicată binecuvântează pe Dumnezeu. În stânga din nou alt ostaș călare ținând un burete în trestie îl aduce aproape de gura lui Hristos. Și aproape alți ostași și cărturari și farisei și popor mult, unii vorbind între ei și arătând, alții deschizând gura și privindu-L, alții având mâinile întinse zic: Pe alții i-a mântuit și pe Sine nu se poate mântui. Și trei ostași șezând aruncă la sorț hainele Lui. Unul la mijlocul lor având ochii închiși și mâinile lui sunt întinse lateral către mâinile celor doi ostași. Dedesubtul crucii o peșteră mică și în ea craniul lui Adam și alte două oase stropite de sângele lui Hristos, care s-a vărsat din rănile picioarelor Sale".[56]

DESCRIEREA ICOANEI

Domnul este reprezentat gol, numai cu o pânză albă înfășurată la mijloc. El este mort, cu ochii închiși, cu capul spre dreapta, având o înfățișare de om chinuit. Prea Curatul Său trup este numai oase din cauza suferinței. El are mâinile întinse și palmele deschise, ca și cum s-ar ruga. Ele amintesc credinciosului cuvintele „Ai întins palmele și ai unit cele despărțite", adică faptul că prin patima Sa a împăcat pe Dumnezeu cu omul, ca și când ar deschide brațele Sale către toți oamenii. Iar picioarele unite, cu genunchii unul peste altul, se sprijină pe o scândură. Din prea curatele Sale picioare curge sânge, iar din coasta Sa sânge și apă. Deasupra capului Său se află inscripția fixată pe crucea Sa cu literele: I.N.R.I., sau cuvintele „Împăratul Slavei".

În ce privește poziția Domnului pe cruce, se observă că icoanele apusene Îl prezintă pe Domnul răstignit cu ochii deschiși, fiind spânzurat pe cruce cu mâinile în sus. Icoana bizantină Îl prezintă cu ochii închiși și cu înclinarea trupului spre dreapta pentru a arăta moartea și golirea Sa dumnezeiască pe cruce. Inspirat din cântările bisericii aghiograful bizantin prezintă pe Domnul ca adormind. Moartea și iadul au lăsat neatins trupul Domnului, pentru că acestea au fost omorâte din cauza morții dătătoare de viață, a

[56] Vezi op. cit. p. 107–108.

Dumnezeu-omului Iisus Hristos. De aceea, în bisericile noastre se cântă: „Cu trupul adormind, ca un muritor. Împărate și Doamne, a treia zi ai înviat pe Adam din stricăciune ridicându-l și moartea pierzând-o. Paștile nestricăciunii lumii de mântuire“[57].

Sub culmea stâncoasă a Golgotei, pe care este așezată crucea Domnului, apare o deschizătură a unei peșteri, unde se distinge craniul lui Adam pe care picură sângele care iese din picioarele Domnului. Este craniul lui Adam, care, după tradiție, a murit și a fost îngropat pe Golgota. În iconomia dumnezeiască a fost ca,, acolo, unde Adam cel vechi a căzut din cauza morții, acolo să fie și biruința noului Adam.

Între celelalte persoane ale icoanei răstignirii distingem în dreapta crucii pe Maica Domnului uneori singură, alteori însoțită de Sfintele femei. Stând în picioare primește pe Fiul ei. Cu o mână la față își stăpânește durerea, care o înăbușe. Mâna dreaptă este în chip de implorare. Durerea ei, așa cum se vede din expresia feței, este reținută. Ea crede în dumnezeirea Fiului său, care-i spune după imnograf: „Nu plânge Maica Mea... că voi învia și voi fi preamărit“.

Contrar stării Maicii Domnului, atitudinea lui Ioan, care se află în stânga Crucii, exprimă frică și agonie. Din cauza greutății durerii trupul lui se pleacă înainte. Cu o mână își sprijină fața care este cuprinsă de întristare. În spatele lui Ioan este înfățișat sutașul Longhin cu armură ostășească. Privește pe Domnul Iisus Hristos și mărturisește nevinovăția Sa și în același timp ține mâna dreaptă în semn de binecuvântare la înălțimea feței, ca și cum ar voi să-și facă semnul crucii.

Întreaga reprezentare a răstignirii o încheie, în cele două colțuri de sus, soarele și luna. Acestea reprezintă lumea văzută, care s-a înfricoșat de răstignirea Creatorului. În spate se află o construcție care indică zidurile Ierusalimului. Iisus „a pătimit în afara porții. Deci, dar să ieșim la El afară din tabără, luând asupra noastră ocara Lui. Că nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe aceea, ce va să fie“ (Evrei 13, 12–14).

Porțile acestei cetăți stătătoare le-a deschis răstignirea Domnului nostru.

---

[57] Vezi lumininda de la Sf. Paști. Penticostarul, tipografia cărților bisericești, Buc., 1889. p. 12.

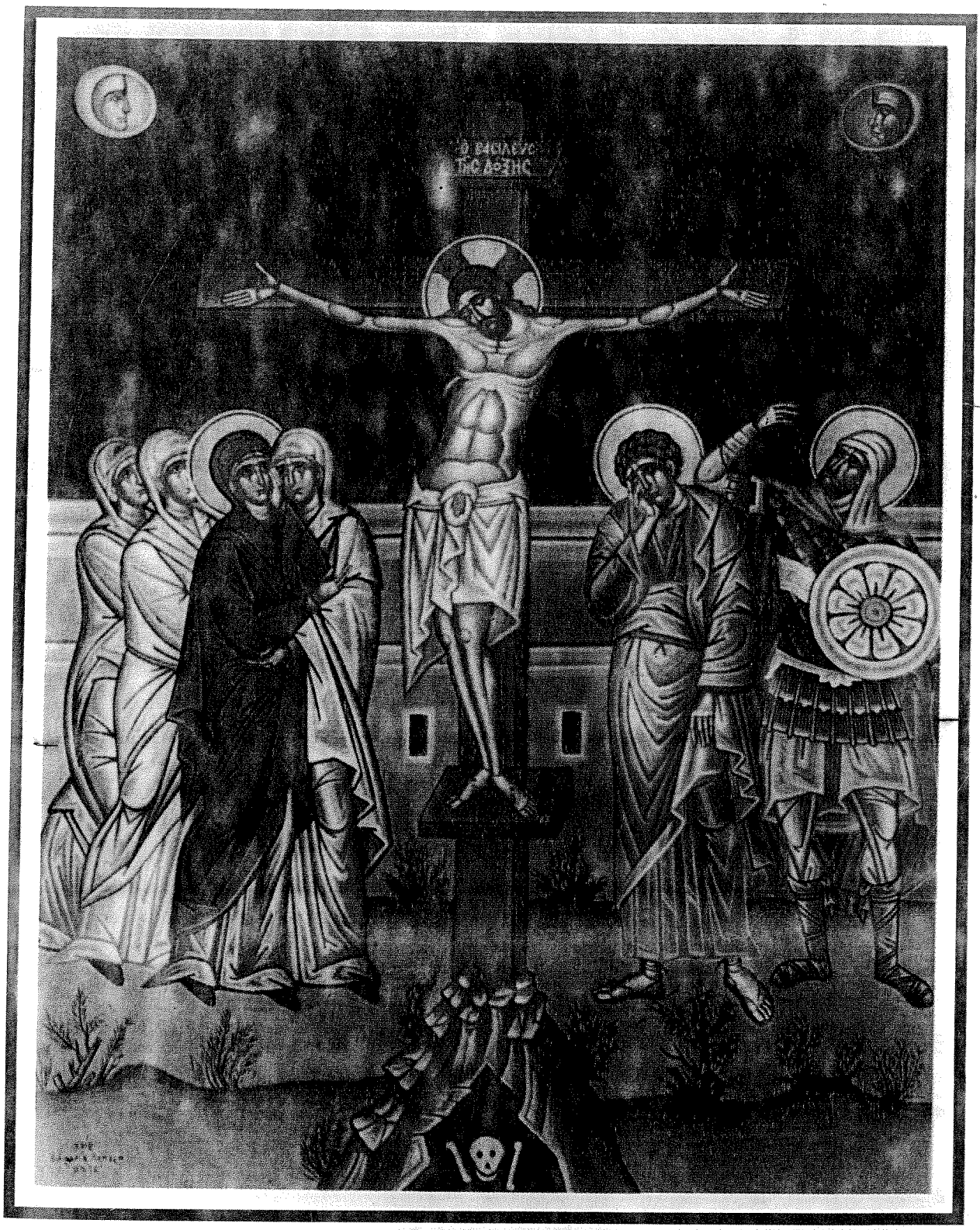

Răstignirea Domnului

ÎNVIEREA DOMNULUI

Drama de pe Golgota, așa cum o prezintă imnele și lecturile bisericești din Vinerea mare și o rezumă icoana răstignirii, a avut epilogul ei: „Și luând trupul Iosif, l-a înfășurat în giulgiu curat și l-a pus în mormânt nou al său, pe care-l săpase în stâncă și prăvălind o piatră mare la ușa mormântului, s-a dus“ (Mt. 27, 59–60).

Pentru cărturari și farisei steaua lui Iisus apusese. Au bătut păstorul și s-au risipit cele douăsprezece oi, adică ucenicii săi. S-au asigurat și în privința ultimei, neliniști a eventualei învieri a „acelui înșelător“, pentru că, „au întărit mormântul cu strajă, pecetluind piatra“ (Mt. 27, 66).

Totuși, biruința Domnului a început tocmai de acolo, unde potrivnicii Săi, au văzut-o terminată.

Primele cântări, care arată biruința, sunt ascultate de către credincioși începând cu cântarea:

„Pogorâtute-ai în cele mai
de jos ale pământului, și
ai sfărâmat încuietorile cele
veșnice, care țineau pre cei
legați, Hristoase și a treia zi
precum Iona din chit ai înviat
din mormânt“.[58]

Despre coborârea Domnului în iad nu ne informează Sfinții Evangheliști. Aflăm despre aceasta din Faptele Apostolilor (2, 27–31) din întâia epistolă a Sf. Petru (3, 19), din imnologia Bisericii noastre și din Evanghelia apocrifă a lui Nicodim: „Apoi a venit la mijloc alt ascet din pustiu și au zis către el patriarhii: Cine ești? Iar el a zis: Eu

[58] Vezi Cânt. a șasea irmos, Penticostar, ed. cit. p. 8.

sunt Ioan sfârșitul proorocilor, care am făcut căile Fiului lui Dumnezeu drepte și am predicat cu cuvântul pocăința spre iertarea păcatelor"[59].

„Astfel alegând pentru satana iadul, a întins împăratul slavei mâna Lui cea dreaptă a ținut și ridicat pe protopărintele Adam. Și astfel întorcându-se spre ceilalți a zis: Veniți cu Mine toți, câți prin pomul pe care l-a atins el ați fost uciși, că iarăși prin lemnul crucii pe toți iată vă ridic"[60].

Relatarea amănunțită din Evanghelia apocrifă a lui Nicodim, asigurarea Sf. Apostol Petru că Domnul „și duhurile, care erau ținute în închisoarea iadului le-a vestit," și cele pe care le declară troparele învierii din cultul Bisericii noastre dau material suficient aghiografului bizantin pentru pictarea icoanei învierii.

Icoana Învierii în Biserica noastră are două tipuri. Unul este pogorârea Domnului în iad, despre care am relatat mai sus. Al doilea tip iconografic este acela care înfățișează pe Sf. Apostol Petru și Ioan lângă mormânt și altul care înfățișează uneori îngerul la mormântul gol, care se înfățișează femeilor mironosițe. Mai târziu această scenă s-a îmbogățit cu arătarea lui Hristos Mariei Magdalena. Aceste două icoane se folosesc în Biserica Ortodoxă ca icoane ale învierii. În iconografia ortodoxă tradițională, momentul real al învierii Domnului n-a fost pictat niciodată. Atât Sfintele Evanghelii, cât și tradiția Bisericii, spre deosebire de învierea lui Lazăr, tac în ce privește acest moment și nu spun cum a înviat Hristos.

Caracterul de nedescris al momentului acestuia pentru mintea omenească este motivul pentru care nu este înfățișat în icoană. Acesta este în acord cu cântările de la învierea Domnului care subliniază caracterul de necuprins al învierii, și-l pun în paralel cu nașterea din Fecioară a Domnului și cu arătarea Sa la ucenici după înviere: „Ai ieșit din mormânt, după cum Te-ai născut din Fecioară. Cum ai ieșit din mormântul pecetluit, așa ai intrat și ușile fiind încuiate către ucenicii Tăi".

În afară de cele două tipuri de mai sus ale Învierii întâlnim în bisericile noastre și un alt tip, acela a lui Hristos gol, care iese din mormânt cu un steag roșu în mâinile Sale. Această icoană nu este ortodoxă, ci apuseană. A dominat în Răsărit când pictura ortodoxă a fost îndepărtată de tradiția ei din cauza dominației picturii renașterii.

Pogorârea în iad este icoana originală a învierii, pe care am primit-o de la vechii iconografi în conformitate cu iconografia

[59] Vezi Kalokiri, pighi p. 159.
[60] Idem, p. 166.

noastră. Ea exprimă prin pictură numeroase sensuri simbolice sfinte, în mod deosebit cele cunoscute de toți și cinstite de toți indiferent de vârstă: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le".

DESCRIEREA ICOANEI

La baza icoanei între stânci abrupte se deschide un abis întunecat. Sunt „cele de jos ale pământului", în care a coborât Domnul pentru a vesti mântuirea „celor ce dormeau de veacuri acolo".

Deasupra peșterii întunecoase, la mijlocul icoanei, se arată în mijlocul unei străluciri luminate, Hristos, biruitorul morții. Aureola, care înconjoară dumnezeiescul Său cap, îmbrăcămintea, care reflectă raze, înfățișarea Lui triumfătoare se armonizează deplin cu textul de la slujba Învierii „Hristos coborând singur pentru a lupta cu iadul S-a ridicat luând pradă multă".

Hristos se întoarce triumfător din lupta Sa cu iadul, ținând prima pradă a biruinței. Este Adam și Eva pe care-i ridică din iad, din acest iad căruia îi zdrobește porțile. În unele icoane dinainte de secolul al treisprezecelea, Domnul scoate din iad cu mâna Sa numai pe Adam. Eva e plasată aproape de el, de obicei în genunchi și privind imploratoare către Domnul. Cele două uși batante, se pictează cruciș sub prea curatele picioare ale Domnului. În alte icoane reprezentarea Domnului biruitor este mai expresivă, pentru că în această icoană Domnul ține în mâinile Sale Crucea purtătoare de viață, semnul evlaviei celei neînvinse, prin care a fost desființată puterea și stăpânirea morții.

Doi îngeri sunt reprezentați în partea de sus a icoanei. Moartea este reprezentată ca un bătrân legat în lanțuri. Ea este legată de către îngeri cu propriile ei lanțuri, în care a ținut legat neamul omenesc. În unele icoane desființarea puterii morții o vedem în lanțurile rupte și în cheile împrăștiate în mijlocul grotei peșterii iadului. Împreună cu strămoșii cei dintâi Adam și Eva, Domnul eliberează și pe drepții cei de veacuri, care au așteptat cu credința venirii Mântuitorului. Astfel că, în dreapta icoanei avem pe Sfinții Vechiului Testament ca Sf. Ioan Botezătorul, David, Solomon, Abel, care primul între oameni au gustat moartea, Moisi. Ei au recunoscut pe Domnul în timpul pogorârii Sale în iad.

Dionisie de Furna prezintă într-un chip mai puțin ortodox icoana Învierii:

„Un mormânt puțin deschis și doi îngeri șezând în extremitatea lui îmbrăcați în alb. Și Hristos pășind pe acoperișul mormântului, cu dreapta binecuvântând cu stânga ținând un steag cu o cruce de aur și mai jos ostașii, unii fugând, alții zăcând la pământ ca morții și deoparte mironosițele ținând mirul"[61].

În continuare el prezintă și alte aspecte ale icoanei învierii.

Îngerul arătându-se mironosițelor le vestește învierea.

„Mormânt deschis și la acoperământul lui, un înger în alb șezând cu o mână ținând un toiag și cu cealaltă mână giulgiurile și mantia de înmormântare în mormânt și mironosițele în fața acestuia ținând mirurile.

Hristos arătându-se mironosițelor le zice: Bucurați-vă."

Hristos stând, binecuvântând cu ambele mâini și la dreapta Prea Sfânta (Născătoare de Dumnezeu) și la stânga Maria Magdalena, ambele în genunchi, sărutându-i picioarele.

Petru și Ioan venind la mormânt se încredințează de înviere.

Un mormânt și în afara lui plecându-se și pipăind cu mâinile giulgiu și Ioan stând în afară privește înlăuntru admirând și Maria Magdalena în apropiere plângând.

Hristos arătându-se Mariei Magdalena, mormânt la care stau doi îngeri în alb și în fața mormântului Hristos stând în picioare, cu o mână trăgându-și hainele și cu o altă mână ținând hârtie și zicând: „Maria nu mă atinge" și Maria înainte îngenunchiată căutând să-I prindă picioarele"[62].

Însemnătatea simbolică a icoanei, pe care am descris-o, o găsim în cântările Bisericii noastre. În acestea slobozirea oamenilor legați o vedem clar: „Doamne, suindu-Te pe cruce, blestemul nostru strămoșesc L-ai șters și pogorând în iad, pe cei legați din veac, i-ai slobozit, nestricăciune dăruind neamului omenesc. Pentru aceasta cântând slăvim scularea Ta cea de viață făcătoare și mântuitoare"[63].

Învierea Domnului a dus pe cei ce cred din moarte la viață. Așa cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, în cuvântul său de învățătură „Înviat-a Hristos și viața viețuiește. Înviat-a Hristos și nici un mort nu este în mormânt, că Hristos sculându-Se din morți începătura celor adormiți S-a făcut"[64].

[61] Op cit. p. 111.
[62] Vezi op. cit. p. 110–111.
[63] Vezi stihurile de la stihoavnă, gl. Iv Penticostar ed. cit. p. 27.
[64] Vezi Cuvânt de învățătură, Penticostar, ed. cit. p. 14.

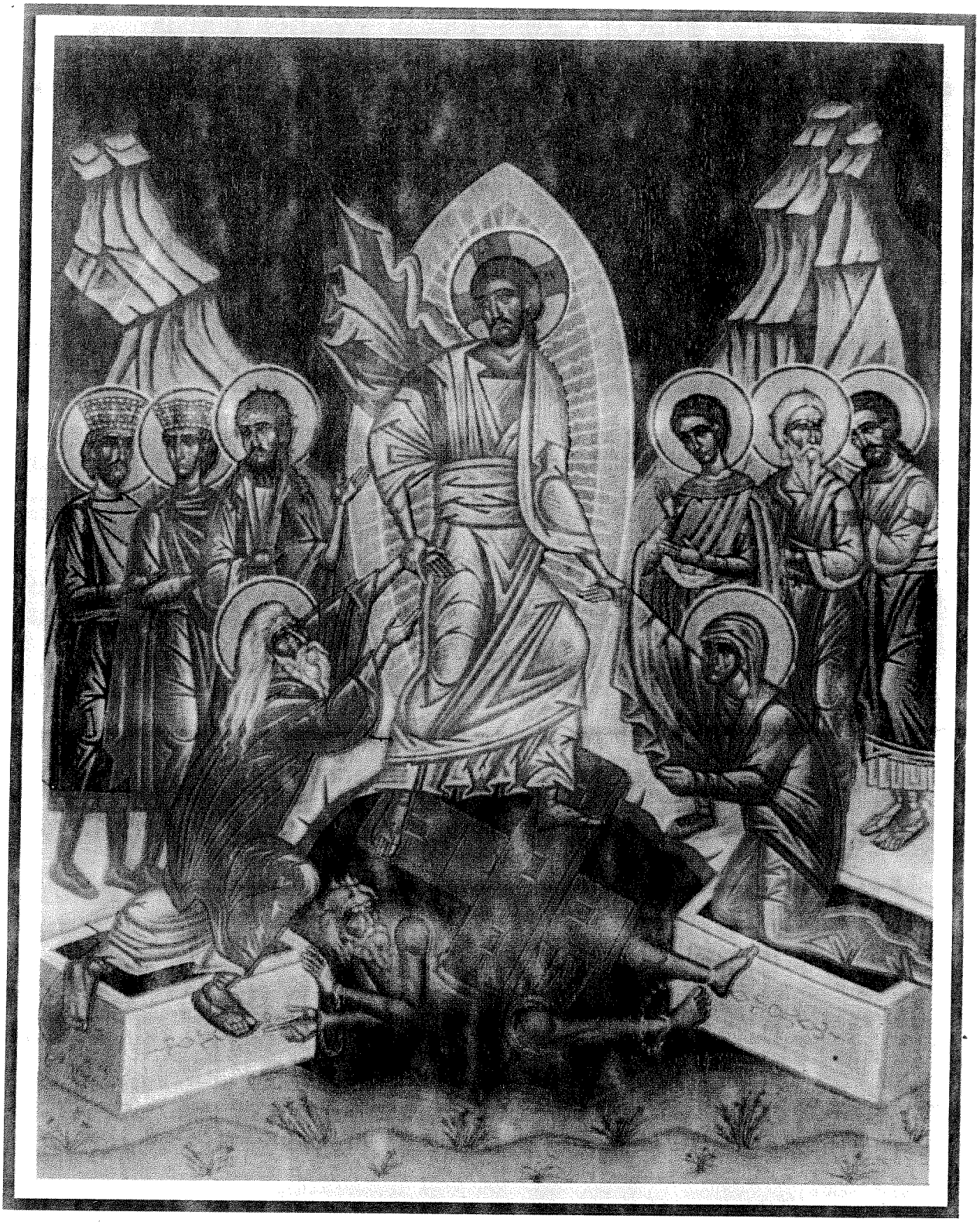

Învierea Domnului

ÎNĂLȚAREA DOMNULUI

Sărbătoarea Înălțării este pecetea lucrării de mântuire a Domnului și acoperământul triumfător a ceea ce a făcut el pentru oameni.

Condacul sărbătorii subliniază:

„Plinind rânduiala cea pentru noi,
și cele de pe pământ unindu-le
cu cele cerești, Te-ai înălțat
întru slavă Hristoase Dumnezeul
nostru, nicidecum, despărțindu-te,
ci rămânând nedepărtat și strigând
celor ce Te iubesc pe Tine:
Eu sunt cu voi și nimeni
împotriva voastră"[65].

Adică, Hristos, Care este Dumnezeu, S-a înălțat întru slavă, când după rânduiala dumnezeiască, a împlinit cele pe care le-a făcut pentru noi. Acestea au unit pământul cu cerul, pe oameni cu Dumnezeu. Desigur, Înălțarea n-a însemnat separarea Domnului de ucenicii Săi iubiți. Cu ei Dascălul a rămas unit după promisiunea Sa: „Iată Eu cu voi sunt până la sfârșitul veacului. Amin" (Mt. 28, 20).

Credincioșii sunt uniți prin Biserică și în Biserică cu Stăpânul, care după Înălțarea Sa la ceruri continuă lucrarea Domnului cu puterea pe care a primit-o de la Întemeietorul ei de a-i învăța, a sfinți și a mântui.

---

[65] Vezi Penticostar, ed. cit. p. 263–264.

Despre Biserica Sa a vorbit Domnul Apostolilor, când li S-a arătat la patruzeci de zile după înviere. Le-a promis pogorârea Sfântului Duh, le-a poruncit să predice Evanghelia la toată zidirea, să vestească învierea Sa și să cheme pe oameni la pocăință. Cei care vor crede, vor deveni prin botez mădulare ale Bisericii: „Și acestea zicând, pe când ei priveau, S-a înălțat și un nor L-a luat de la ochii lor. Și privind ei, pe când El mergea la cer, iată doi bărbați au stat lângă ei, îmbrăcați în haine albe. Care au și zis: Bărbați galileieni, de ce stați privind la cer? Acest Iisus, Care S-a înălțat de la voi la cer, astfel va și veni, precum L-ați văzut mergând la cer. Atunci ei s-au întors la Ierusalim de la muntele ce se cheamă al Măslinilor" (F.A. 1, 9–12).

Biserica, despre care a vorbi Domnul înainte de Înălțarea Sa, pe de o parte și scena Înălțării, pe de alta, sunt cele două teme pe care le prezintă icoana Înălțării. Întrucât în Sfânta Scriptură dispunem de mai multe versete cu privire la cele spuse de către Domnul despre Biserica Sa și mai puține despre evenimentul Înălțării în sine, aghiograful bizantin, sprijinindu-se pe relatarea biblică are mai mult loc la îndemână pentru aceasta în icoana pe care o prezintă. Partea principală a icoanei este ocupată de către Apostoli și Maica Domnului (adică mădularele Bisericii) și numai o mică parte (partea de sus) a icoanei este ocupată de Domnul, Care se înalță la cer.

Deoarece, înălțarea Domnului, după textul biblic, s-a făcut în muntele Măslinilor, care se află la răsărit de Ierusalim și era plantat peste tot în timpurile vechi cu măslini, spațiul din icoană este muntos având măslini printre stânci.

Dionisie de Furna descrie această icoană astfel: „Un munte cu mulți măslini și pe el apostolii privind sus și întinzând mâinile cu mirare și la mijlocul lor Născătoarea de Dumnezeu, privind și aceasta în sus. Și de o parte și de alta a ei doi îngeri îmbrăcați în alb, arătând către apostoli pe Hristos sus, ținând ilitare și pe o hârtie scrie: Bărbați galileieni, de ce stați privind la cer?, iar pe alta zice: Acest Iisus, Care S-a înălțat de la voi la cer, astfel va și veni, precum L-ați văzut mergând la cer. Și deasupra lor Hristos șezând pe nori și dus de îngeri cu trâmbițe și cu timpane și alte organe, se înalță la ceruri (F.A. 1, 9–11; Mc. 16, 19; Lc. 24, 50–52)"[66].

[66] Op. cit. p. 112–113.

DESCRIEREA ICOANEI

Domnul Care se înalță la ceruri: în Icoana Înălțării, Domnul este pictat în „slavă", uneori natural, alteori ipsoidal șezând pe o rază a unui curcubeu. Cu mâna dreaptă binecuvântează și cu stânga ține un ilitar pe care scrie: „Datumi-sa toată puterea în cer și pe pământ". Ilitarul este simbolul calității de învățător al Domnului. „Slava", sau mandorla în cadrul căreia se află Domnul, este susținută de doi îngeri, simbolizează și exprimă măreția și puterea Sa dumnezeiască. Domnul fiind atotputernic n-a fost nevoie să fie ajutat de îngeri ca să se înalțe la ceruri. În unele icoane ale înălțării, îngerii nu sprijină mandorla, ci privesc în stare de rugăciune pe Domnul Care se înalță la ceruri. Așa cum relatează cântările sărbătorii ei se minunează și admiră pe Hristos Care Se înalță nu numai ca Dumnezeu, ci și ca om, cu trupul Său nestricăcios și preamărit. Alteori îngerii sunt pictați trâmbițând ca în descrierea lui Dionisie de Furna după versetul psalmistului: „Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trâmbiță" (Ps. 46, 5).

PICTAREA SFINȚILOR APOSTOLI

Apostolii sunt separați în două grupe, având la mijloc pe Maica Domnului. În spatele Maicii Domnului se află doi îngeri îmbrăcați în alb, care arată pe Domnul, care se înalță la ceruri. În calitatea lor de îngeri ai lui Dumnezeu, ei asigură și mângâie pe cei prezenți în legătură cu a doua Sa venire.

În textul Sfintei Scripturi, care se referă la înălțare, nu se spune că a fost de față și Maica Domnului. Despre aceasta ne informează Sfânta Tradiție, așa cum ne informează cântările praznicului. Vrednic de observație este locul și atitudinea Născătoarei de Dumnezeu în icoana sărbătorii. Ea se află exact dedesubtul Fiului său și constituie axa întregii compoziții. Ea se află în stare de rugăciune. Apostolii, cu capetele îndreptate spre Domnul și gesturile lor sunt în contradicție cu figura Maicii Domnului, care este calmă și netulburată. În icoană, așternutul picioarelor pe care

calcă Maica Domnului, subliniază și mai mult poziția separată pe care o deține între Sf. Apostoli.

Agiograful a voit ca Apostolii care înconjoară pe Născătoarea de Dumnezeu să reprezinte Biserica căreia Domnul va trimite la cincizecime pe Sfântul Duh, ca să-i dea viață și să o pună în mișcare. Despre trimiterea Sfântului Duh la ucenici și trimiterea lor în lume la propovăduire ne vorbesc și troparele sărbătorii Înălțării, legând astfel cele două evenimente istorice și mântuitoare ale lumii.

Persoana situată în dreapta Născătoarei de Dumnezeu privește spre ceruri, cu mâna înaintea ochilor săi este Sfântul Apostol Pavel. În timpul Înălțării, Pavel nu ocupa locul de Apostol în rândul acestora deoarece convertirea sa a avut loc mai târziu. Poziția lui este simbolică în icoană. Și el va fi mădular al Bisericii și încă unul ales.

Aghiograful ortodox scoate pe Sfântul Apostol Pavel din epoca sa, și-l numără împreună cu Apostolii. În felul acesta a fost înlocuit Iuda, iar prezentarea Bisericii s-a realizat într-un mod dinamic, expresiv și simbolic. Mâinile Născătoarei de Dumnezeu, ridicate spre rugăciune, amintesc de rolul ei în apropierea Fiului său. Noi, așa cum cântă Biserica strămoșească: „...noi păcătoșii nu avem către Dumnezeu pururea altă mijlocitoare...", rugăm pe Hrisos să ne mântuiască și să ne miluiască „cu rugăciunile Preacuratei Stăpânei noastre, Născătoarei de Dumnezeu și Pururea Fecioară Maria."

Încă o dovadă a legăturii între Născătoarea de Dumnezeu și Biserică este starea de nemișcare a Preacuratei, pe care o vedem în unele icoane. Prin această stare se remarcă expresia neschimbată a Dogmelor Bisericii noastre. Pe de altă parte Apostolii cu diferitele lor gesturi simbolizează diferitele limbi și mijloacele variate cu care Cuvântul lui Dumnezeu se seamănă în inimile oamenilor.

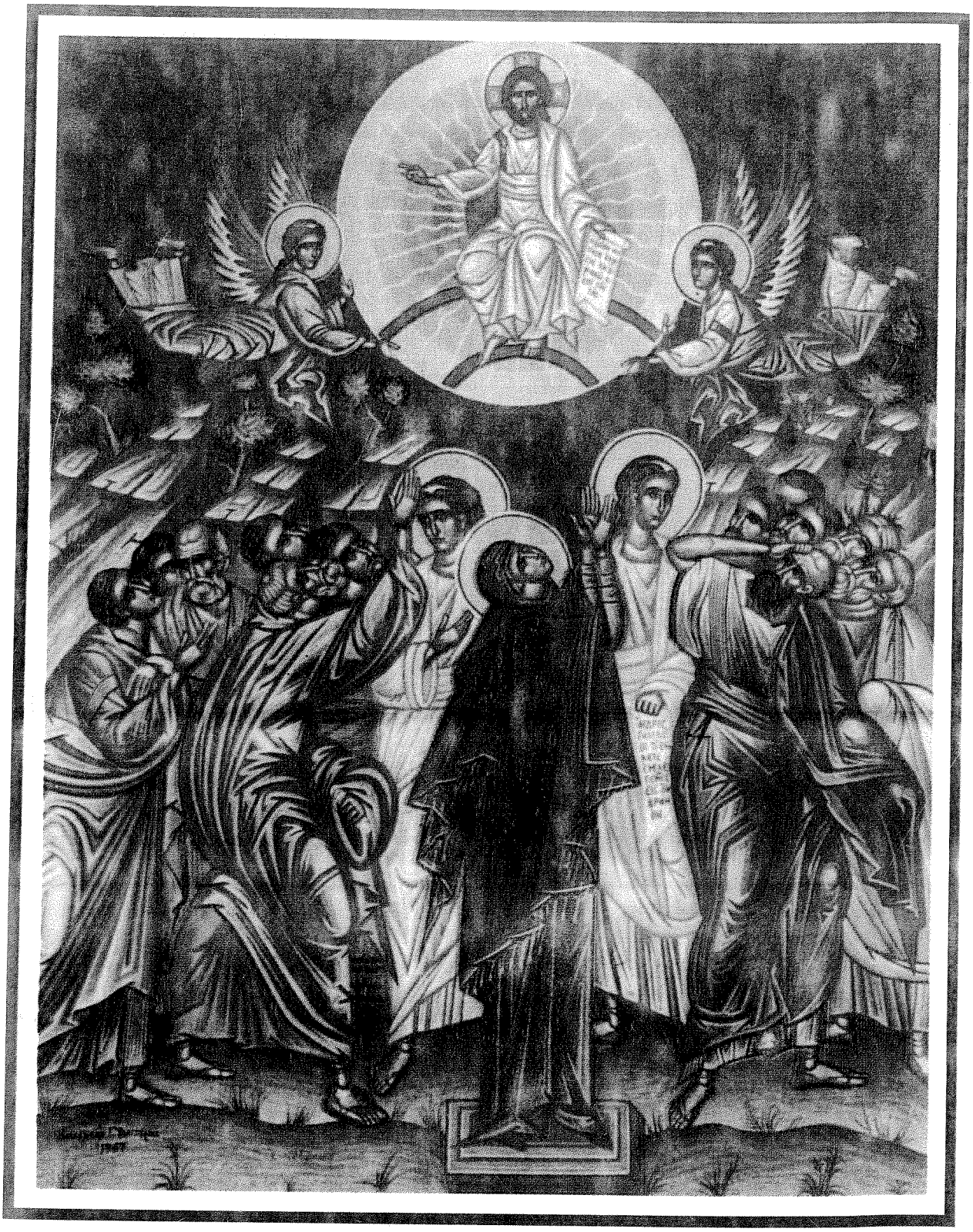

Înălțarea Domnului

POGORÂREA SFÂNTULUI DUH

La cincizeci de zile după Paști, Biserica noastră sărbătorește Cincizecimea, în amintirea pogorârii Sfântului Duh asupra Ucenicilor Domnului. Această pogorâre se sărbătorea în ziua în care iudeii țineau sărbătoarea cincizecimii. Aceștia, în cadrul sărbătorii, mulțumeau lui Dumnezeu pentru adunarea grânelor. Pentru aceasta, Cincizecimea se numea „sărbătoarea secerișului" sau a primelor roade.

În timpul Mântuitorului, ea a avut și o altă semnificație. Era sărbătoarea în amintirea dării Legii de către Dumnezeu lui Moise, care a avut loc la cincizeci de zile după paștele iudeilor.

În această zi deosebită, promisiunea Domnului făcută Apostolilor despre trimiterea pouterii Sfântului Duh, a devenit o realitate: „Și s-au arătat împărțite, limbi de foc și au șezut pe fiecare dintre ei. Și s-au umplut de Duhul Sfânt și au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi." (Faptele Apostolilor 2, 41)

Sfântul Apostol Petru inspirat și întărit de Sfântul Duh a vorbit în această zi a Cincizecimii mulțmii adunate în fața casei Apostolilor. „Deci cei ce au primit cuvântul lui s-au botezat și în ziua aceea s-au adăugat ca la trei mii de suflete" (Faptele Apostolilor 2, 41)

La pogorârea Sfântului Duh la Cincizecime s-a arătat văzută în lume Biserica, care continua lucrarea Domnului pe pământ. Așa după cum și în Muntele Sinai darea Legii lui Moise a făcut pe israeliți poporul ales al lui Dumnezeu, tot așa prin revărsarea darului Sfântului Duh asupra Apostolilor s-a născut poporul ales

al lui Dumnezeu, care este Biserica lui Hristos. De atunci Sfântul Duh este prezent în Biserică și este puterea și sufletul ei.

DESCRIEREA ICOANEI

Icoana Pogorârii Sfântului Duh înfățișează un foișor. Este foișorul „unde erau așteptând" Apostolii după Înălțarea Domnului. Apostolii sunt înfățișați stând în semicerc. În vârful semicercului se află Sfinții Apostoli Petru și Pavel. Al treilea, la dreapta lui Petru este Apostolul și Evanghelistul Luca și în fața lui Apostolul și Evanghelistul Marcu, al treilea lângă Pavel. Urmează ceilalți Apostoli în ordinea vârstei. Toși au o figură calmă cu o expresie a feței dulce și o privire meditativă. Țin ilitarii, în afară de Sfântul Apostol Pavel, care ține o carte. Este simbolul harismei învățătorești pe care a luat-o de la Sfântul Duh. Între Cei Întâi chemați se distinge un loc gol. Este locul lui Hristos, dumnezeiescul Cap al Bisericii pe care o înfățișează icoana Pogorârii Sfântului Duh.

În partea de sus a icoanei este înfățișat cerul cu un segment de cerc. Din acesta se extind douăsprezece raze de lumină care merg spre Apostoli. În icoana pe care o prezentăm, cu excepția celor douăsprezece raze se arăta deasupra capului fiecărui Apostol „o limbă ca de foc", care însemna că, „s-au umplut toți de Duhul Sfânt" și au dobândit harisma glosolaliei. Sfântul Ioan Botezătorul a proorocit aceasta, când a spus ascultătorilor că, „Cel care vine în urma mea", Hristos va boteza pe cei care-L vor urma cu Duh Sfânt și cu focul dumnezeiescului har.

În partea de jos în care stau Apostolii se înfățișează un bătrân cu coroana pe cap și cu o barbă lungă și rotundă ținând în ambele mâini o pânză în care sunt douăsprezece ilitarii, adică suluri de hârtie. Acest bătrân reprezintă lumea (de notat, în limba greacă, lumea este de genul masculin o'kosmos), în limba română „lumea" vine de la cuvântul latin „lumen-nis" – lumina). Cele douăsprezece suluri (ilitaria) reprezintă sorții cu care s-a stabilit lumea, în care se vestea de către Apostoli Cuvântul lui Dumnezeu.

În icoanele mai vechi icoana Pogorârii Sfântului Duh, în loc de lume sunt zugrăviți niște oameni din diferite rase îmbrăcați în

veşminte ciudate cu faţa privind în sus ca şi cum ar asculta extaziaţi predica Apostolilor şi deasupra lor inscripţia: „Lai" (popoare) file (neamuri) glose (limbi). Ei reprezintă pe oamenii de diferite naţiuni, care s-au aflat în Ierusalim în ziua Cincizecimii în ceasul în care s-a pogorât Sfântul Duh şi care atunci când au auzit vuietul ce s-a făcut la pogorârea Sfântului Duh, s-au adunat în casa în care se aflau Sfinţii Apostoli şi erau nedumeriţi că fiecare au auzit în limba proprie predica care ieşea din gura Ucenicilor lui Hristos, aşa cum relatează Faptele Apostolilor.

SEMNIFICAŢIA ICOANEI

Aşa cum ne informează Faptele Apostolilor, în ziua Pogorârii Sfântului Duh se aflau în foişor aproximativ o sută douăzeci de persoane. Prin urmare, Darul Sfântului Duh nu a fost primit numai de cei doisprezece Apostoli. Toţi care se găseau în jur „s-au umplut de Duhul Sfânt". În plus, Sfântul Apostol Petru în Cuvântarea sa de la Cincizecime a dat asigurarea că toţi care se vor pocăi şi se vor boteza vor primi „Darul Sfântului Duh". Din această cauză cei o sută douăzeci de ucenici reprezintă întreaga Biserică.

Pentru aghiograful bizantin ei sunt reprezentanţii Bisericii tuturor generaţiilor, tuturor veacurilor. Aceasta este explicaţia faptului că persoanele care şed sunt douăsprezece, dar numărul acestora nu corespunde cu douăsprezece Apostoli. Apostolul Pavel şi Evanghelistul Luca şi Marcu care sunt pictaţi în icoană nu aparţin cercului de ucenici imediaţi ai Domnului.

În opoziţie cu chipurile sfinte ale Apostolilor, vine şi figura simbolică a lumii. Despre aceasta citim într-un text din sec. XVII: „Pentru ca la Pogorârea Sfântului Duh este înfăţişat un om stând într-o parte întunecată, gârbovit de ani, îmbrăcat în vesmânt roşu, cu coroana împărătească pe cap şi cu o bucată albă de pânză în mâini care cuprinde douăsprezece suluri scrise. Se găseşte în această parte mai întunecoasă, pentru că lumea a fost înainte fără credinţă. Este gârbovit de ani, pentru că a îmbătrânit din cauza păcatului lui Adam. Îmbrăcămintea roşie înseamnă jertfele sângeroase ale celui rău. Coroana împărătească indică păcatul care

stăpânea lumea. Pânza albă în mâinile sale cu cele douăsprezece suluri arăta pe cei doisprezece Apostoli care au adus lumina în lume cu învățătura lui Hristos Dumnezeul nostru „care prea înțelepți pe pescari i-a arătat", este „ieri și astăzi Același și în veacuri."

Pentru aceasta se cuvine în rugăciunea noastră să-l implorăm să ne lumineze și să ne sfințească cu Sfântul Duh care este „păzitorul și sfințitorul Bisericii ori îndreptătorul și cârmuitorul celor de pe mare, în furtună, luminatorul celor rătăciți și luptătorul celor ce sunt întru primejdii și cel care încununează pe cei învingători" (Sfântul Chiril al Ierusalimului, Cateheza 17, 3)

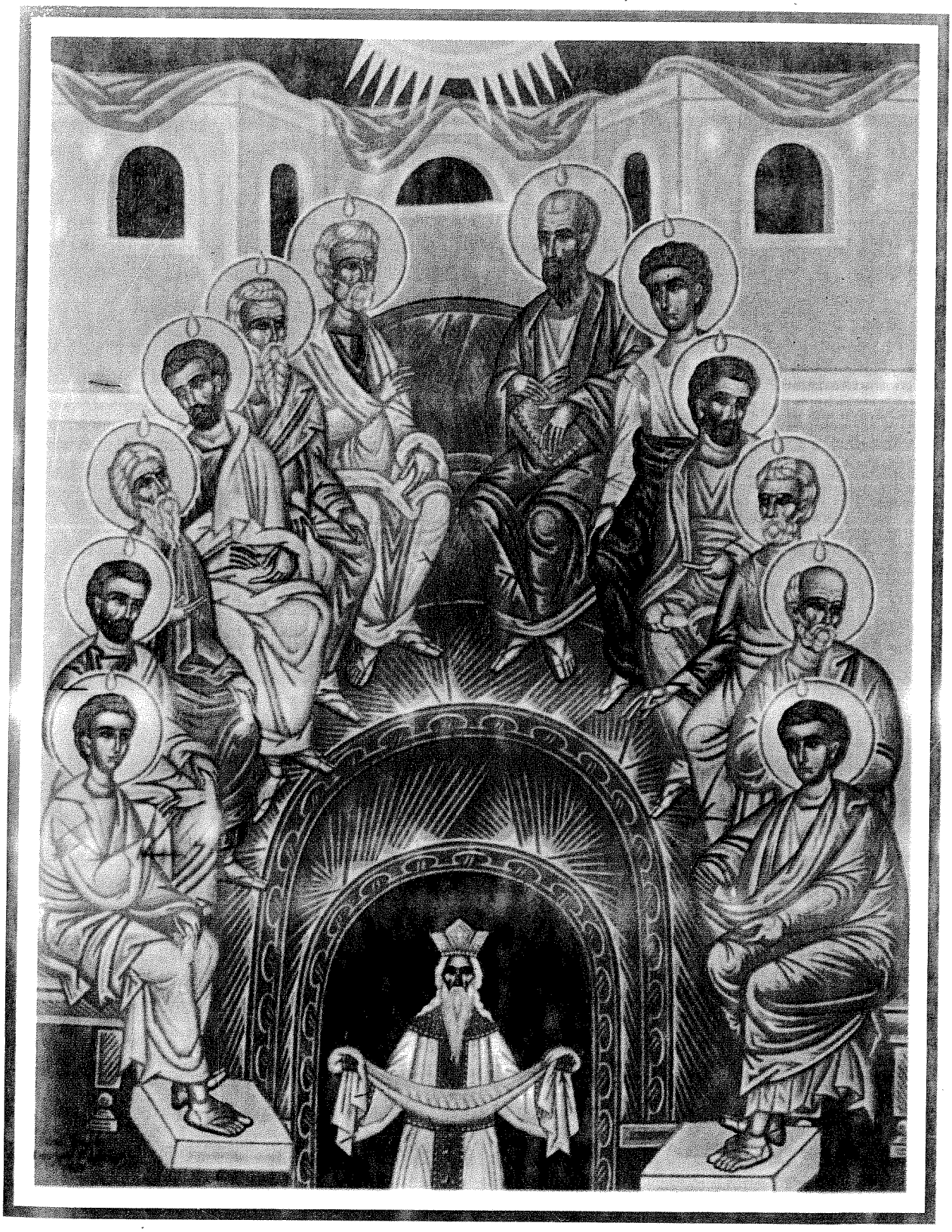

Pogorârea Sfântului Duh

ADORMIREA MAICII DOMNULUI

Din icoanele praznicale, două, Buna-Vestire și Adormirea Maicii Domnului se referă la Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Aceste reprezentări ale Maicii Domnului încheie picturile închinate praznicelor rânduite de Biserică în cinstea Născătoarei de Dumnezeu.

Seria icoanelor dedicate Sfintei Fecioare, începe așadar cu Buna-Vestire, sfârșind cu reprezentarea evenimentului biblic al Adormirii Maicii Domnului.

Pentru poziția de cinste pe care o ocupă Pr[illegible] liturgică a Bisericii, există o motivare în descrierea și analizarea icoanei Bunei-Vestiri. Trebuie adăugat și faptul că Biserica cunoaște și cinstește poziția Născătoarei de Dumnezeu în istoria mântuirii; sărbătorile Maicii Domnului au o deosebită strălucire. În timpul acestora credincioșii exprimă bogăția sentimentelor și trăirilor lor liturgice, dau contur tradițiilor lor religioase, exteriorizând astfel dragostea și venerația lor față de persoana Născătoarei de Dumnezeu. Evlavia credincioșilor este nutrită și în același timp se manifestă cu atât mai mult, când slujba săvârșită spre cinstirea Sfintei Fecioare, se desfășoară într-o biserică care-i poartă numele.

Dintre sărbătorile Născătoarei de Dumnezeu amintim pe cea cu o rezonanță duhovnicească deosebită: Adormirea Maicii Domnului (15 August). În timpul acesteia, Biserica face pomenirea a trei evenimente distincte: adormirea Maicii Domnului, înmormântarea ei și în cele din urmă, înălțarea cu trupul la ceruri, așa cum spune însuși condacul sărbătorii: „...mormântul și moartea nu au ținut-o,

căci ca pe Maica vieții, la viață a mutat-o, Cel ce s-a sălășluit în pântecele ei cel pururea fecioresc."

Domnul, Care este izvorul vieții adevărate a luat trup omenesc în pântecele Născătoarei de Dumnezeu și S-a născut din aceasta. Așa a dobândit pe Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, Maica vieții: întrucât Domnul prin moartea Sa pe cruce a pătimit și a desființat moartea, era natural să înalțe la ceruri pe Maica Sa și să-i dăruiască slava veșniciei.

În felul acesta, Preacurata este cea dintâi între oamenii creați de Dumnezeu, întrucât prin ea s-a realizat îndumnezeirea omului, despre care părinții Bisericii spun: „Dumnezeu S-a întrupat pentru ca noi să ne îndumnezeim". Să ne apropiem așadar de Dumnezeu, izvorul sfințeniei.

Frumos s-a observat pentru Născătoarea de Dumnezeu că „trecerea din moarte la viață și din timp la veșnicie, din starea pământească la frumusețea cerească, așează pe maica Domnului dincolo de Învierea de obște și de Judecata de la sfârșit, dincolo de a doua venire care înseamnă sfârșitul istoriei lumii" (Vladimir Loski).

Acolo unde se vor bucura credincioșii la a doua venire a Domnului [illegible] excelență Maica Domnului. Așa se explică pentru ce sărbătoarea Maicii Domnului este în conștiința Bisericii un al doilea Paști.

ISTORICUL ADORMIRII

Pentru Adormirea Maicii Domnului nu avem informații din Noul Testament, dar se cunosc o serie de amănunte din „Relatarea apocrifă a Sfântului Ioan Teologul, despre Adomirea Maicii Domnului" din scrierea „Despre numele divine" care se află sub numele lui Dionisie Areopagitul, din „Laudele la Adormirea Maicii Domnului" al Părinților Bisericii, ale Sfântului Modest al Ierusalimului, ale lui Andrei Criteanul, Gherman al Constantinopolului, Ioan Dmaschinul etc. precum și din canoanele pe care le cântă Biserica noastră la sărbătoarea Adormirii. În textele acestea se păstrează învățătura cea adevărată a Bisericii despre sărbătoarea

Născătoarei de Dumnezeu, așa cum o observăm în iconografia ortodoxă.

Conform cu informațiile care ne sunt date de textele de mai sus, Maica Domnului a fost informată de un înger al lui Dumnezeu, cu trei zile înainte de moartea sa. După aceea ea a urcat pe Muntele Eleon ca să se roage, iar apoi s-a înapoiat la casa sa. Aici i s-a făcut cunoscut din ceruri plecarea ei și a pregătit cele de înmormântare. La sicriul ei s-au adunat toți Apostolii în afară de Toma.

Cu puterea Sfântului Duh, Apostolii au fost aduși din diferite părți ale lumii, unde vesteau, la Ierusalim. „Iar trupul ei cu imne îngerești și apostolice a fost dus și înmormântat în Ghetsimani".

În acest loc, timp de trei zile, soborul îngerilor și al cântăreților a rămas neîncetat acolo. După trei zile, dorind aceștia să se închine trupului Maicii Domnului, laolaltă cu Toma, au deschis siciriul. Și trupul ei preacinstit nu l-au găsit, dar un miros minunat i-a cuprins pe toți.

Fiul său care S-a întrupat din Sfânta Fecioară a fost primit în ceruri cu trupul său nestricăcios și cu sufletul Său cel sfânt. Această evlavioasă tradiție a Bisericii noastre este prezentată minunat în Tipicul apostolilor privind sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului: „Apostoli de la marginea pământului adunându-vă aici, în satul Ghetsimani, înmormântați trupul meu, iar Tu fiule și Dumnezeul meu, primește duhul meu."

DESCRIEREA ICOANEI

Sfânta icoană a Adormirii Maicii Domnului este descrisă în chip diferit. Totuși, două persoane domină întreaga gamă a reprezentărilor: Hristos și Prea Sfânta Fecioară. Ultima este înfățișată cu trupul adormit, așezat pe un catafalc. Sufletul Sfintei Fecioare este încredințat chiar Fiului ei, fiind situat într-o slavă elipsoidică ținută de îngeri, el fiind reprezentat sub forma unui copil înfășat. Sicriul Maicii Domnului este înconjurat de cei 12 Apostoli. Trei dintre ei pot fi distinși ușor: Apostolul Petru la capul Maicii, tămâind, Apostolul Pavel situat în partea diametral opusă,

se pleacă în fața sicriului având mâna dreaptă la piept iar mâna stângă întinsă. Apostolul Ioan este prezentat la capul Maicii Domnului, sprijinindu-se de sicriul ei. În spatele Apostolilor sunt reprezentați, cu veșminte arhierești următoarele personaje: Iacob Alfeul, Ierotei, Dionisie Areopagitul și Timotei.

Nu lipsesc din acest cadru nici credincioșii din Ieursalim. Ei sunt reprezentați de un grup de femei, situat în ultimul plan, care împreună cu Apostolii și Ierarhii, constituie Biserica.

La toate persoanele se distinge pe fizionomii tristețea dar o tristețe plină de sentimentul nădejdii sacre, care este sentimentul specific credincioșilor care trăiesc în așteptarea Învierii. Acest lucru se remarcă și în troparele sărbătorii, care pe de o parte accentuează durerea Apostolilor, care sunt reprezentați lăcrimând și altădată accentuează bucuria lor manifestată cu psalmi și imne. Iată două exemple: „Când trecerea sicriului preacurat, atunci Apostolii înconjurând sicriul te-au văzut pe tine și s-au bucurat de trupul tău care a ținut și a primit pe Dumnezeu".

În unele icoane sunt reprezentați pe cer, nori, care aduc pe cei 12 Apostoli în grădina Ghetsimani. Altele îl înfățișează pe evreul Efonie, cel care dorind să răstoarne sicriul Maicii Domnului, și-a pierdut mâinile, acestea fiindu-i retezate de un înger. Întreaga reprezentare a Adormirii Maicii Domnului are o unitate interioară. Este Biserica cu Stăpânul ei Dumnezeiesc și cu cea care este „mai cinstită decât heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât serafimii". Foarte potrivit s-a spus că în icoana Maicii Domnului „locul și privirea lui Iisus în fața celor prezenți acolo și tristețea tuturor unesc cele de pe pământ cu cele cerești".

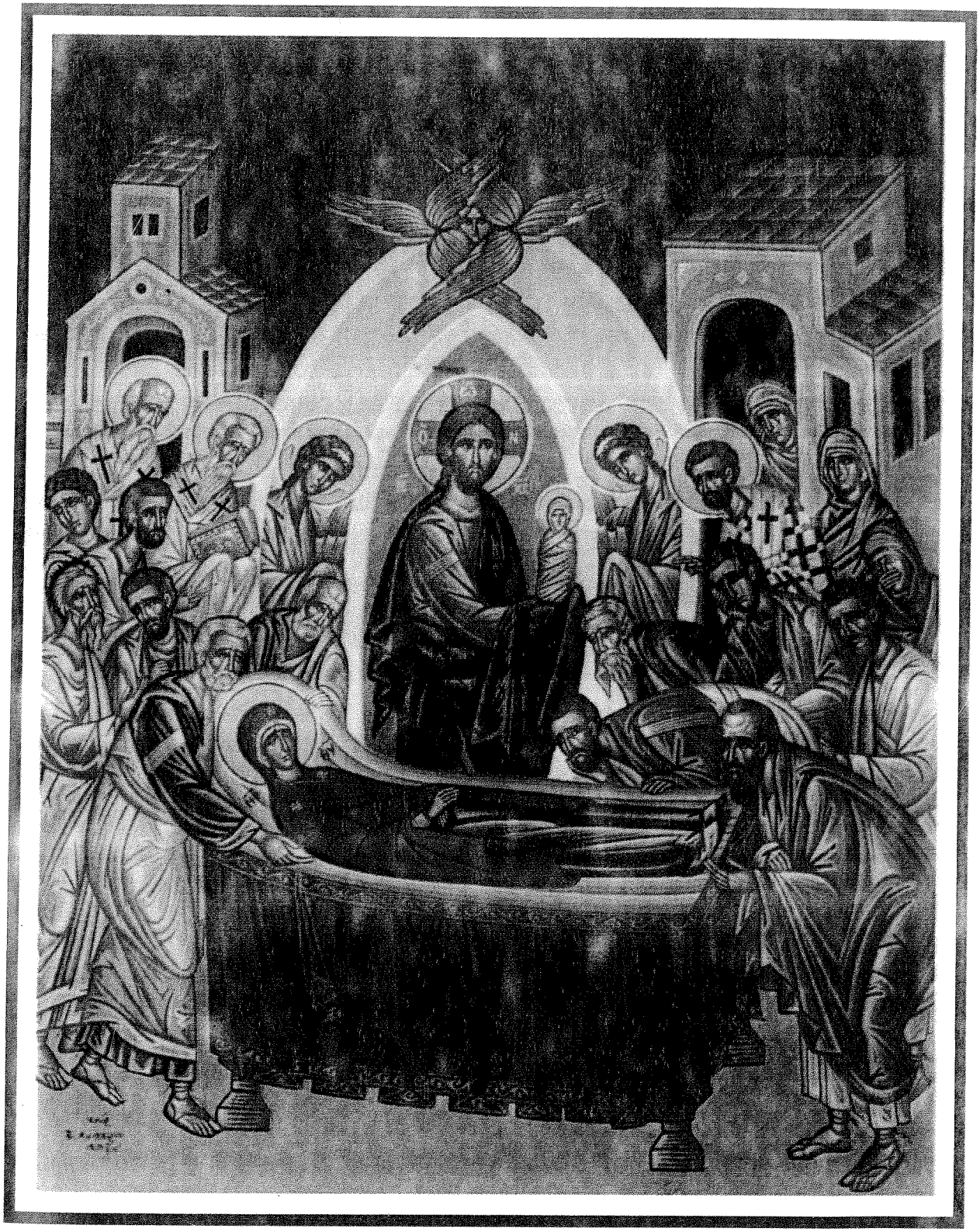

Adormirea Maicii Domnului

O LAUDĂ CĂTRE MAICA DOMNULUI

Din lauda părinților Bisericii către proverbiala Adormire a Maicii Domnului adăugăm un fragment din cel de al treilea cuvânt de laudă la Sfântului Ioan Damaschin: În acesta ne cheamă Sfântul Părinte ca să lăudăm în chipul minții pe Maica Domnului: „Veniți toți, ca în minte s-o lăudăm împreună..."

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Saint Jean Damascéne, Défense des icones, trad. de Dr. Ponsoye public de L'Institut Orthodoxe Français de Théologie de Paris, Saint Denis, Paris, 1966.

2. Vasile Drăguț, Dicționar enciclopedic de artă medievală românească, București, 1976.

3. Vladislav Podlacha, Grigore Nandris, Umanismul picturii murale postbizantine, București, 1985.

4. Hristu [illegible] Cosmos [illegible] vizantinon icnon, Atena, 1971.

5. Dionisiu tu Furna, Erminia tis zografikis tehnis, ed. Papadopoulus-Kerameos, Petrupolis, 1909.

6. Kalokiri, I genesis tu Hristu is tin vizantinin tehnin tis Elados, Atena, 1956.

7. Același, I usia tis orthodoxu aghiografias, Atena, 1960.

8. Același, Praznicarul (iconografie) in Thrischevtiki ke ithiki Enchiclopedia, vol. 5, pg. 741–756.

9. Kondoglu F., Ekfrasis tis orthodoxu iconografias, vol. A–B, Atena, 1960.

10. Sotiriu G., I iconografi kicli. Simasia tis iconografiseos tu ortodoxu elinicu nau, Atena, 1927.

11. Hatzidakis M., I tehni tis icono sto visantio (Vima., 25, 26–1, 1970).

12. Uspenski L. – Loski V., The meaning of icons, translation by G. E. H. Palmer – Kadloubovski, oltem, 1969.

13. Același, Essai sur la théologie de l'icone dans l'Eglise Orthodoxe, Paris, 1960.

14. Talbot Rice D., Art of the byzantine era, Londra, 1963.

15. Același, Bizantine art (Penguin Books, 1968).

16. Tischendorf C., Evangelica apocrifa Lipsca, 1853.

17. Același, Apocalypses apocryphae, Lipsca, 1866.

18. Underwood P., The Kariye Djami, vol. 1–3 (Pantheon Books, 1966).

19. Pantocrator și dumnezeiasca Liturghie Meteora, 1527.

20. Prăznicarele: icoana opera lui B. Lepura.

21. Catedrala Arhiepiscopiei Târgoviște „Mitropolia".